

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук і соціальних технологій
Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«ТРАНСФОРМАЦІЇ МУЗИЧНИХ СУБКУЛЬТУР
(НА ПРИКЛАДІ СУБКУЛЬТУРИ МЕТАЛІСТІВ)»**

Виконала: студентка 4-го року навчання
Спеціальності 054 «Соціологія»
Афанасьєва Софія Костянтинівна
Наукова керівниця: Бондар В. С.
Кандидатка соціологічних наук, доцентка
Рецензент/ка:

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретак ЕК: _____
«__» _____ 2022 р.

Київ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. МОЛОДІЖНІ СУБКУЛЬТУРИ ТА МУЗИКА.....	7
1.1. Поняття молодіжної (суб)культури в соціологічному дискурсі	7
1.2. Теорія субкультури та її розвиток в концепції постсубкультури	10
1.3. Музичні субкультури з позиції постсубкультур.....	14
Висновки до розділу 1	18
РОЗДІЛ 2. ТРАНСФОРМАЦІЇ МУЗИЧНОЇ СУБКУЛЬТУРИ МЕТАЛІСТІВ...	20
2.1. Субкультура металістів в часи найбільшої популярності	20
2.2. Елементи масової культури в сучасній субкультурі металістів.....	24
2.3. Індивідуалізація практик учасників сучасної метал-спільноти	29
2.4. Процеси, що забезпечують збереження сучасної субкультури металістів..	33
Висновки до розділу 2	38
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44
ДОДАТКИ.....	47
Додаток А. Візуальні та аудіо-матеріали щодо субкультури металістів та відповідної музики	47
Додаток Б. Гайд для проведення інтерв'ю	55
Додаток В. Транскрипт інтерв'ю з Респонденткою 5	58
Додаток Г. Гайд для проведення інтерв'ю з власником бізнесу «Kava&Rock».	70

ВСТУП

Музика на сучасному етапі свого розвитку є тісно вплетеною в повсякденне життя кожного члена суспільства. Вона є тим всюдисущим елементом, котрий супроводжує і значну кількість інших мистецтв (кінематограф, театр, хореографію), і місця наших постійних відвідин (супермаркети, кафе, торговельні центри чи просто вулиці). Почасти ми можемо не помічати її, але певний фон та атмосфера, що створюється з її допомогою в будь-якому випадку мають певні впливи на наше сприйняття місця, чи об'єкта, чи творчості. У минулому столітті, коли музика ще не набула такої популяризації, створювалися спільноти прихильників того чи іншого музичного жанру – музичні субкультури. Деякі з цих культурних утворень, зокрема – субкультура металістів, функціонували як протест проти існуючого порядку речей, створюючи активній молоді простір для самовираження та побудови ідентичності. Зважаючи на такий характер своєї діяльності, такі культури відповідно сприймалися суспільством вороже або як такі, що не мають права на існування взагалі. Подібне сприйняття підтримувала і тогочасна наукова спільнота, що займалася вивченням субкультурних утворень. Тим не менше, за майже п'ять десятиліть свого існування, важкий метал поширився практично по всій планеті і створив глобальну спільноту. За результатами опитування, проведеного у 2017 році в рамках дослідження «Важкий метал та Глобалізація», вибірка якого становила 176 респондентів, обраних з метал-груп у Facebook, 81,3% вважають, що існує глобальна метал-спільнота, а 63,5% респондентів стверджують, що відчують, що вони належать до неї (Mirabella, 2017, ст. 32). Музика «металу», що спромоглася створити мультинаціональну спільноту фанатів, викликає певний дослідницький інтерес.

Тим не менше, такі культурні утворення як субкультури не є сталими: межі субкультур є гнучкими, їх цінності та ідеї можуть видозмінюватися у відповідності з часом, в якому ця спільнота функціонує. Глобалізаційні

процеси, є одним із основних чинників змін в функціонуванні музичних субкультур, і субкультури металістів зокрема. Адаптація спільноти до реалій нового часу є актуальним процесом, що є необхідним для вивчення задля кращого розуміння процесів, що відбуваються в різних культурних сферах, а також для розвитку загальної соціокультурної єдності та взаєморозуміння.

На сучасному етапі розвитку суспільства, що передбачає культурну різноманітність та плюралізм думок, варто розуміти, що субкультура також не є гомогенною групою і передбачає поведінкові альтернативи, індивідуальні практики, переконання та ідеї. Субкультура є однією з культур соціуму і передбачає створення культурної ідентичності в її учасників: елементи для їхніх вподобань, розвитку, ціннісних орієнтирів тощо. Розуміння та належне сприйняття полікультурності сучасного суспільства може убезпечити соціум від ціннісно-культурних розламів, соціальної дисгармонії та суспільного дисбалансу. «Поряд з національною, громадянською, соціально-статусною складовими, культурна ідентичність відіграє де далі більшу роль у створенні та функціонуванні людських спільнот» (Танчер, 2019, ст. 284). Тому вивчення сучасних різноманітностей культур, їхніх трансформацій та функціонування потрібне задля підтримання стабільності суспільства. Всі зазначені вище моменти свідчать про *актуальність* обраної теми дослідження.

Проблематикою цього дослідження є питання безпосередніх змін в суспільстві, що викликають відповідні трансформації його структури, зокрема – культурної складової. Задля належної та ефективної адаптації суспільства до полікультурності, для поширення ідей толерантності, а також обізнаності щодо застарілих формацій соціуму та актуальних його трансформацій, необхідно детальніше розглядати, описувати та пояснювати ці процеси. Тобто, як науковій спільноті, так і широким масам необхідно оновлювати погляди та переконання щодо субкультур зокрема. Першим – задля використання відповідних інструментів в дослідженнях та актуальних теорій, другим – з причин необхідності уникнення масштабних

психологічних викликів, спровокованих відсутністю тих чи інших знань про елементи сучасного світового соціуму. Також наразі в теоретичній концепції субкультури присутні відповідні зміни, однак відсутнє використання нової парадигми в емпіричних дослідженнях. Це дослідження музичної спільноти спрямоване, зокрема на визначення її актуальних проблем, пов'язаних із трансформаціями та почасти вимушеними змінами в структурі та функціонуванні. Також воно передбачає з'ясування сучасного розуміння спільноти та музики її прихильниками, деталі цього аспекту їхнього життя. Ці моменти можуть становити інтерес не тільки для не включеної у тематику частини суспільства, а й для безпосередніх учасників субкультури. Аналіз сучасної музичної субкультури може бути корисним для них, зокрема в розумінні власної спільноти, налагодженні комунікацій, розвитку взаєморозуміння та спільної справи. Це складає *трансформативний потенціал* дослідження.

Об'єктом дослідження виступає музична субкультура, зокрема субкультура металістів. Трансформації, що відбуваються в музичних субкультурах становлять *предмет дослідження*. *Метою* є з'ясувати аспекти, які зазнали трансформаційних змін протягом існування музичних субкультур (на прикладі субкультури металістів).

Для досягнення мети необхідним є вирішення наступних *завдань*:

1. Окреслити загальні вектори дослідження молодіжної культури в соціології.
2. Визначити зміни в теорії субкультур.
3. Обґрунтувати актуальність постсубкультурної теорії для сучасної музичної спільноти.
4. Визначити специфіку субкультури металістів в часи її виникнення.
5. З'ясувати аспекти, в яких відбувається трансформація музичної субкультури металістів.

Теоретичну базу роботи складають напрацювання сучасних науковців, що спеціалізуються безпосередньо на вивченні музики та музичних спільнот,

зокрема пов'язаних «металом»: А. Беннета, Т. ДеНора, а також Т. Парсонса щодо висвітлення аспектів теорії молодіжної культури. *Емпіричною базою* роботи є дані напівструктурованих глибинних інтерв'ю з представниками субкультури металістів або прихильниками музики жанру «метал». Методичний апарат становить комплекс загальнонаукових і спеціальних методів та робочих прийомів соціологічного дослідження. Це такі методи, як загальний аналіз та синтез, порівняння, систематизація, опис та інтерпретація емпіричних даних тощо.

РОЗДІЛ 1. МОЛОДІЖНІ СУБКУЛЬТУРИ ТА МУЗИКА

1.1 Поняття молодіжної (суб)культури в соціологічному дискурсі

Увага дослідників до такої вікової когорти як «молодь» з'явилася ще наприкінці дев'ятнадцятого століття, з причин появи соціальних проблем, пов'язаних з цією групою. Активізація та поширення молодіжних кримінальних утворень в Америці стало стимулом для розробки методологічних апаратів, проведення досліджень та пошуку шляхів вирішення проблеми науковою спільнотою. Але перші вивчення молодіжних формувань як безпосередньо самостійного об'єкта в соціології припадають вже на двадцяті роки двадцятого століття. Представники Чиказької школи цікавилися молодіжними злочинними групами, що функціонували на вулицях міста. Дослідники намагалися визначити причини таких молодіжних девіацій в контексті спільної для них групи та відносно загального соціального простору. Чиказька школа соціології намагалася не зводити отримані результати до психологічної неадекватності окремих індивідів, а розглядати причини існування та функціонування злочинних формувань в аспекті колективності, зокрема – як своєрідного способу вирішити соціальні конфлікти. Британська ж соціологічна традиція, зважаючи на історичний контекст та специфіку сфери вивчення молодіжних формувань – кримінологію, зверталася до біологічного тлумачення (психічні відхилення, вроджені дефекти, хвороби тощо) основних детерміністичних зв'язків між індивідом та його участю в банді. Згодом такий підхід було розкритиковано і прийнято рішення розділяти сфери «молодіжності» та «кримінальності», а також субкультури та делінквентності (Кудряшов, 2014, ст. 26-27). Таким чином, початок вивчення молоді та, відповідно, сприйняття і науковою, і ненауковою спільнотами молодіжних формувань як окремої соціальної групи небезпідставно було пов'язано з кримінальністю. Поняття субкультури,

введене для позначення цих колективних утворень, до Другої світової війни також використовувалося лише для означення злочинних формувань.

Наступним вагомим кроком в дослідженні молоді та особливостей взаємодії цієї вікової когорти з навколишнім світом можна назвати введення в науковий дискурс та концептуалізацію Толкоттом Парсонсом власне поняття «молодіжної культури». Одним з основних моментів його бачення сфери є віднесення цього періоду життя індивіда до «перехідного» між дитинством та зрілістю. В цей час людина має можливість брати участь у моделях культури, що кардинально відрізняються від тих, що практикуються дорослими. Відповідно, цінності, що знаходять відгук в молоді, вважалися дослідником як зворотні цінностям батьків. Звісно, цей момент провокує певну напругу, яка супроводжує індивіда у віковому статусі «молодь» до досягнення ним статусу «дорослий», з якої зокрема й випливають деякі емоційні потреби молодого покоління. Таким чином, цей період життя і створює своєрідний конфлікт, і дає ресурси та можливості вирішити його у певний спосіб. Нереалістична романтизація життя та важливість відносин між особами протилежної статі є яскравими характеристиками молодіжної культури «... це безвідповідальність, пошуки задоволення, змагання (оцінки) та побачення (eng. «rating and dating») та інтенсивне кохання... і це полегшення важкого процесу адаптації до зрілості» (Weinstein, 1991, ст. 190). Життя з орієнтацією на гедонізм, соціальна активність, спілкування і розваги, пошуки способів отримання адреналіну та емоцій – все це характеристики культури саме перехідного віку. Але цей період також супроводжується становленням характеру та світогляду, ідейних позицій, систем поглядів та переконань (Солобута & Тарабукін, 2017 ст. 24).

Термін «субкультура», вже виходячи за рамки кримінальної сфери, використовується дослідниками для позначення всіх культурних явищ, що стосуються молоді і, відповідно, стає тісно з ним пов'язаним. Однак, не всі субкультури можна обмежити віковою когортою «молодь», тим паче, в сучасному світі мультикультуралізму, соціальних змін, зсувів культурних

меж. Наразі розмиваються границі «зрілості», і сприйняття цього поняття суспільством. Тому в сучасності досить комплексним завданням є визначити віковий склад тієї чи іншої субкультури. Тим не менше, наукова спільнота виділяє певні формальні показники, за якими можна ідентифікувати «дорослого» індивіда. Вони є логічними, простими та придатними для вимірювання (Омельченко, 2004, ст.7-8): володіння основними громадянськими правами суспільства та закріплений ним статус; отримання професійної освіти; наявність роботи (зайнятість); наявність власної сім'ї, дітей; наявність власної нерухомості.

Узагальнивши вищевказані елементи, можна сказати, що в процесі дорослішання передбачається, що індивід підвищує свою матеріальну спроможність та розширює сферу особистої відповідальності. Однак варто пам'ятати також і про не менш важливу психологічну складову дорослішання - про наявність різноманітного досвіду, стає поняття власної ідентичності, психологічну зрілість. Далі детальніше буде окреслено зв'язок субкультури (музичної субкультури зокрема) з набуттям індивідом статусу «дорослий».

Субкультура, як спосіб вияву емоцій та бажань молодих людей, їх простір для розвитку, джерело деяких матеріальних і нематеріальних цінностей та практик, за концепцією Парсонса є тимчасовою. Початок дорослого життя тут означає втрату «гламурного», простого елемента – безвідповідального розважливого проведення часу, – який не можна перенести на доросле життя. Ця легка молодіжна культура життя напоказ, поведінка та ролі відповідно до схвалювання певної групи, статуси та практики, котрі допомагають досягти зрілості і залишаються в минулому: «Юнак, будучи героєм в спорті або «левом» в коледжі, стане прозаїчним бізнес-директором або юристом...» (Parsons, 1964, ст. 93).

Тобто маючи визначення суспільством своєї діяльності та способу життя як девіантного, молодіжні спільноти стали такими й на рівні самоідентифікації. Погоджуючись з «дзеркальним Я», трансльованим

суспільством, учасники субкультур відчували певну гордість за свою відмінність і несхожість з рештою. Тобто приналежність до субкультури ставала для молоді не тільки вираженням любові до музики, а й значною мірою відкритим засобом демонстрації свого невдоволення, своєрідною боротьбою проти несправедливості і колективним вирішенням соціальних проблем.

Таким чином, класичне розуміння та, відповідно, вивчення молодіжних субкультур значною мірою засноване на понятті тимчасовості (сама назва феномену – «молодіжна» акцентує увагу на певному періоді життя): пошуку тимчасових розваг, тимчасового самовираження, ситуативного створення чи підтримання емоційних станів тощо. Також при подальших дослідженнях молоді та субкультури варто враховувати також і кримінальний аспект першопочаткового вектора розвитку досліджень та загальної уваги до молодіжних субкультур, вплив якого на дискурс має переглядатися та актуалізуватися згідно з часом.

1.2 Теорія субкультури та її розвиток в концепції постсубкультури

Поняття субкультури, як вже було зазначено, в науковому дискурсі з'явилося в середині дев'ятнадцятого століття і використовувалося для позначення кримінальних утворень. Однак пізніше, втрачаючи сферу кримінології як основну для свого використання, субкультури почали активно вивчатися дослідниками молодіжних формувань. Таким чином, субкультурам було надано формальну загальну структуру – концепти, відносини, цінності та правила, і деякі важливі функції в житті індивіда, такі як соціалізація, комунікація, надання ресурсів для розвитку та формування ідентичності. В концептуалізації терміну «субкультура» є важливим також аспект масового руху (та відповідно групової ідентичності), що є відмінним від домінантної культури.

Музичні субкультури – субкультури, що засновані на ґрунті музичного напрямку, який, відповідно, конструює і виступає основним ресурсом для формування всіх її складових. Музичні субкультури, засновані на широковідомих музичних напрямках, таких як метал, рейв, хіп-хоп, мають властивість не втрачати своєї актуальності відносно довгий період. Звісно, всі субкультурні утворення мають так званий пік своєї активності, але деякі з часом зникають практично повністю (наприклад, рух хіпі), а деякі продовжують функціонувати, але вже в трохи менш інтенсивний спосіб. Оскільки це дослідження спрямовано на вивчення безпосередньо трансформацій у музичній субкультурі (зокрема і субкультурі металістів), було б доречно встановити зміну теоретичної парадигми, що стосується безпосередньо субкультури як такої та визначити актуальність цієї теорії для досліджуваної музичної спільноти.

Варто зазначити, що така трансформація в теорії субкультур викликана не в останню чергу глобалізаційними процесами нашого часу. Деякі з них відіграли провідну роль в появі у таких культурних утворень необхідності адаптації до нової реальності. Саме поняття глобалізацій було визначено Гідденсом (1990), як «інтенсифікація всесвітніх соціальних відносин, які пов'язують віддалені географічні ареали таким чином, що місцеві (локальні) події формуються подіями, що відбуваються за багато миль, і навпаки» (Гідденс, як цит. в Крейді (Kraidy), 2005, ст. 39). Тобто це глобальний зв'язок різних суспільств та культур між собою, спільна для світової спільноти мережа Інтернет, відповідно, спільні реакції на події, доступ до терабайтів різноманітної інформації тощо. Тож з часом поняття субкультури почало втрачати свою актуальність для досліджень соціокультурної активності молоді, і в кінці 20 століття в науковому дискурсі з'явився концепт постсубкультури. Причин його появи науковці визначають декілька. Перш за все, це розвиток інформаційних технологій, поява соціальної мережі Інтернет та того, що можна назвати інформаційним суспільством. Дійсно, з розвитком Інтернету отримання інформації та обмін нею став більш інтенсивним та

доступним, що, в свою чергу, посприяло розмиттю рамок деяких культурних утворень. По-друге, у зв'язку з розвитком технологій, поширенням концепцій плюралізму та свободи вибору, кожен індивід знаходить нові способи для самовираження, що засновані, зокрема на ідеях індивідуалізації, власному унікальному стилі, а не на групових солідарностях (Жаркова & Максимова, 2012, ст. 258). Ще однією з причин прагнення дослідників удосконалити та оновити поняття субкультури вважається сам характер сучасної масової культури, що здатен перетворити на продукт споживання будь-які, раніше специфічні чи непопулярні елементи культури, в тому числі, субкультурні стилі чи цінності (Іванов, 2012, ст. 5). Всі вищевказані аспекти зводяться до змін соціокультурного простору з причин глобалізаційних процесів та трансформації всіх аспектів соціальної реальності, а тому – до необхідності перегляду теоретичної бази всіх соціальних явищ, зокрема – субкультур.

Поняття постсубкультури було введено Стівом Редхедом (Redhead, 1990) і уточнено Девідом Магглтоном (Muggleton, 2000), що надав йому певний набір концептуальних рамок. Основними відмінностями постсубкультурної концепції від традиційної субкультурної теорії є акцент на культурі споживання, індивідуалізації цінностей та практик, ще більш динамічній тимчасовості та поєднаннях складових різних культурних об'єднань. Найкраще ілюструють ці характеристики постсубкультури її базові поняття: неоплемена, стиль життя та сцени.

Концепція неоплемені була розроблена французьким соціологом Майклом Маффесолі в 1996 р. через появу нових моделей соціальності з настанням постмодернізму (Bennet, 2011, ст. 495). Дослідник характеризує неоплем'я як таке, що «не має жорстких форм організації, а скоріше відноситься до певної атмосфери, душевного стану, і виражається за допомогою способу життя» (Маффесолі, як цит. у Беннета (Bennet), 1996, ст. 98). Тобто на відміну від теорії субкультури, що акцентує увагу на приналежності до класу, географічного ареалу, статі тощо, як причини

приєднання до спільноти, постсубкультурна концепція передбачає як мотив емоційну складову, елементи смаку та естетики.

Концепцію стилів життя вперше було введено ще Максом Вебером, але з причин культурних та соціальних змін в суспільстві, які описувалися вище, цю теорію також було дещо переосмислено. Британський соціолог Девід Чейні (Chaney) запропонував відрізнити поняття «стилі життя» (lifestyles) та «способи життя» (ways of life). Згідно з його визначенням, стилі життя – це «творчі креативні проекти, що пов'язані з культурною споживацькою здатністю», а «способи життя» асоціюються з більш-менш стабільним суспільством, що має конкретні норми, цінності, соціальну структуру та порядок.

Сцена – місце, репрезентація колективності чи спільноти, що об'єднує певну кількість людей-прихильників музичного виконавця чи музичного стилю. Сцена по суті є простором для зближення людей, пов'язаних естетичним почуттям, а не статтю, класом чи статусом в суспільстві. Варто також наголосити, що поняття сцени не передбачає географічно близьких чи умовно зібраних в одній аудиторії людей, натомість об'єднання відбувається на основі вподобань. «Сцена» також відображає певні відносини між різноманітними групами, класами, національностями, що стають менш розділеними за наявності цього об'єднуючого «спільного», об'єкта уваги та прихильності. Важливим в цій концепції є елемент еволюції та переважно тимчасовий характер. Цей елемент постсубкультурної теорії вважається дослідниками більш актуальною та підходящою основою для вивчення питань згуртованості та колективності, аніж субкультура (Bennet, 2011, ст. 496; Straw, 1991).

В результаті пошуків шляхів покращення концепції субкультури та визначення «постсубкультури» деякі дослідники прийшли до висновку, що оптимальним рішенням для розробки методологічної моделі, спрямованої на вивчення різних культурних спільнот є поєднання теоретичних аспектів обох концепцій. Оскільки ідея постсубкультурних утворень виключає деякі

важливі елементи субкультурної теорії та навпаки, і, зважаючи на унікальність та різні індивідуальні характеристики як цілих спільнот, так і кожного з її учасників, відповідне комбінування з вищеописаних парадигм були б гарним рішенням для сучасних досліджень в цьому напрямку. Незважаючи на поширеність цієї думки у відповідній науковій спільноті, наразі дослідження, що спираються на такий комбінований методологічний апарат відсутні.

1.3 Музичні субкультури з позиції постсубкультур

Образ сучасної музичної субкультури значною мірою співвідноситься з теорією постсубкультур. Перш за все, використання цієї теорії дозволяє досліднику відійти від прив'язки спільноти, заснованої та функціонуючої на основі певного музичного напрямку до вікових обмежень. Передбачаючи гнучкість, всеохопність та масштаби можливостей індивідуалізації уподобань та ідентифікації, теорія постсубкультури не асоціюється виключно з поняттям «молодь». По-друге, музична культура є тим елементом, що легко поширюється в географічному просторі за допомогою соціальної мережі Інтернет та її різноманітних ресурсів. Вона не вимагає постійної присутності в конкретних «місцях збору», а традиція світових концертних турів різних виконавців тільки підсилює можливості спільноти бути цілісною на відстані. Широкий спектр різноманітних інформаційних потоків, з якими індивіди зустрічаються кожного дня, забезпечують знання (і можливість їх отримати) про диференціацію культурних настроїв та напрямів, стилів життя у відповідності до них тощо. Це все створює можливість вибору, пошуку «свого» – естетично, емоційно близького, чи відповідного стилю життя принаймні на конкретний період. В різноманітних дослідженнях впливу музики на індивідів, опитувані самі зазначали, що коригують емоційні стани за допомогою різної музики. Наприклад, починаючи з 1998-го року в Великобританії Джон Слобода (Sloboda), дослідник психології музики,

започаткував дослідження, що включало вибірку з 500 людей, яким 2-3 рази на рік надавався бланк з відкритими питаннями, основним з яких було «Розкажіть нам все про Вас і музику». Під час аналізу відповідей було виокремлено шість умовних категорій, в яких респонденти використовували музику (пам'ять, духовне, чуттєве (слух, зір, нюх), зміна та покращення настрою і різноманітна діяльність). Тіа де Нора (Tia DeNora), описуючи отриману з дослідження інформацію, зазначає, що індивіди привласнюють музику в якості ресурсу для свого емоційного, психологічного та фізичного станів. І це також зводить фокус уваги досліджень на індивідуальну складову соціокультурних практик індивідів у сфері музики та корелює з вищеописаною теорією постсубкультури (DeNora, 2004, ст. 46-48).

Музична субкультура в сучасній теоретичній традиції все ще виступає твірною основою для основних елементів субкультури – цінностей, практик, деяких принципів, однак поступово втрачається латентний примусовий аспект, що давав можливість відрізнити шанувальника певного музичного напрямку від індивідів, що не входили в цю групу (за одягом, мовою, характерними атрибутами чи способом життя). Наприклад, дистанція, яку створила поява мережі Інтернет, і поширення плюралістичних поглядів в світі, передбачає свободу індивіда від можливих оціночних суджень певної музичної спільноти щодо його невідповідності деяким її правилам (та сама манера одягатися чи світоглядні цінності, чи вікова приналежність). В той же час, маючи можливість доступу практично до всіх музичних творів та відповідної інформації, можна говорити про зниження уваги чи емоційного захоплення цією творчістю. «Протягом дев'ятнадцятого століття єдиною музикою, яку ви могли почути, була жива музика, чи то в громадському концертному залі чи домашній кімнаті, і це, ймовірно, включало театри, таверни та інші громадські зустрічі. Це означало, що музика, імовірно, цінувалась набагато більше, ніж сьогодні, тому композитор, як творець «основного продукту», займав вершину ієрархії статусу» (Cook, 1998, ст. 23). Тобто глобалізаційні процеси провокують поширення індивідуалізованих

унікальних практик на протиставлення груповим, тим самим підтверджуючи постсубкультурну ідею глобальної сцени, розрізненої але об'єднаної спільноти фанатів чи прихильників того чи іншого жанру.

На початку було окреслено напрямок соціологічних досліджень субкультури та музики зокрема, що описує основним чином таку вікову когорту як «молодь». Однак, як вже було визначено, виключно фактор віку вже не є єдиним та визначальним для суспільства у визначенні дорослого зрілого індивіда. Підвищення індивідуальної відповідальності та наявність певного матеріального забезпечення – фактори, що можна вивести з деяких формальних показників «дорослості», – є більш актуальними для аналізу їх зв'язків з елементом музики та музичної спільноти в житті індивіда. Підвищення купівельної спроможності молоді провокує, перш за все – попит на визначені товари чи послуги, по-друге – формує їх новий самостійний ринок, орієнтований вже на умовно «нове» покоління. Таким чином, відбувається процес змін та переходу від однієї моди, культури, соціальної атмосфери – до іншої. Говорячи про відповідальність, ми звертаємося до психологічних факторів, які передбачає статус «дорослий». Явище музики та субкультури в житті індивіда може бути тісно пов'язаним з обома – і з матеріальною забезпеченістю, і з психологічною зрілістю.

Перш за все, музика має емоційну сторону: індивіди здатні коригувати свої почуття та емоції за допомогою неї, більше того – вони можуть використовувати (і використовують) музику для створення атмосфери чи середовища, що впливає також на настрій та почуття інших. Оскільки значна кількість дій під час соціальної взаємодії викликана свідомим чи підсвідомими емоціями та почуттями – можна говорити про тісний зв'язок музичного аспекту життя з рештою. «Знання про те, як музика впливає на настрій та емоції, здається, розвиваються природним чином так само, як і сприйняття музики» (Hallam, 2016, ст. 4). В дослідженні, проведеному у Великобританії на тему того, як різні групи людей концептуалізують музичне розуміння (вибірка 463 особи), найбільша кількість – 28% респондентів

зазначили, зокрема про емоційний аспект розуміння музики. Таким чином, можна говорити, що в процесі соціалізації та дорослішання, індивід зокрема вивчає індивідуальні реакції та ставлення до тих чи інших музичних творів, що трапляються йому в досвіді. Маючи відповідне знання, індивід може визначати яка музика, в яких життєвих ситуаціях та в якому форматі здійснює на нього найбільш благотворний вплив, який в довгостроковій перспективі не тільки полегшує складні емоційні стани, а й може мотивувати займатися музикою впродовж життя і бути основним ресурсом для матеріального забезпечення в дорослому житті (Hallam & Parageorgi, 2016). Наприклад, в Україні за даними Держстату, обсяг роздрібного товарообороту юридичних осіб починаючи з 1995-го року, змінився від кількох тисяч до майже 50 млн грн, тим часом частка держави в економіці країни зменшується (Економічна правда, 2021). Це свідчить про можливість громадян розпочинати приватний бізнес, що може бути заснований, зокрема на об'єктах ентузіазму, хобі та схильностях.

Незважаючи на спровокований глобалізаційними процесами вектор на індивідуалізацію будь-яких практик, зокрема музичних, роль спільноти (від великої, географічно розділеної до малої групи) все ще має місце у сучасному світі. Музика може підштовхнути до дії, подати ідею, звернути увагу на щось, допомогти «вбити час» – тощо. А належність індивіда до певної музичної спільноти чи просто любов до цього виду мистецтва підсилює впливи музичних творів на соціальне життя особи. Дослідження, проведене у Великобританії, що включало 14 опитників для 346-х людей, продемонструвало, що музика допомагає створити правильну атмосферу для 44% опитаних, коли вони слухають музику з друзями і лише для 26% - коли самотійно (North, Hargreaves & Hargreaves, 2004). Важливим елементом є те, що музичне мистецтво передбачає не тільки умовно спільне слухання, а й спільне музичне виробництво та діяльність. За Беккером (Becker, 1982, ст. 1-7), жодне мистецтво не є продуктом діяльності однієї людини – це все результат співпраці. Отже, музика може об'єднувати не тільки на етапі її

прослуховування, а й під час її створення та представлення: це є колективна діяльність, комунікація, яка, зокрема передбачає взаєморозуміння, а відтак і певний психологічний комфорт значної кількості залучених в цей процес індивідів.

Музика в субкультурному контексті передбачає приєднання до групи близьких за цінностями та вподобаннями індивідів, в концепції постсубкультур – до почасти географічно розділеної спільноти фанатів. Також уявлення та сприйняття сучасною музичною спільнотою об'єкту свого ентузіазму корелюють з концепцією стилів життя та загальним акцентом постсубкультурної теорії на емоційній складовій. Тим не менше, наявність глобальної спільноти однодумців не виключає існування та важливості більш локалізованої спільноти. Також можна говорити про включення молодіжного захоплення в повсякденне доросле життя не лише через більшу його доступність, а й через появу можливостей трансформувати його в ресурс матеріального забезпечення.

Висновки до розділу 1

Розвиток та трансформація світового суспільства охоплює всі його структури та утворення. Не виключенням є субкультурні спільноти, зокрема – музичні. Процеси глобалізації: поява соціальної мережі Інтернету, індивідуалізація та плюралізм, суспільство споживання та доступ до практично необмеженої кількості ресурсів, зокрема творчих надбань – все це провокує зміни і в досліджуваному явищі: музичній субкультурі. Наявність постсубкультурної теорії в сучасному соціологічному дискурсі перш за все, інформує нас про актуальність перегляду концепцій та способів дослідження, а по-друге, є застосовною до сучасного способу функціонування музичних субкультур. Станом на зараз ми вже не можемо говорити про умовне «замикання» особистості в рамках певної субкультури чи її конкретні вікові рамки, як це було у теорії субкультури на початку вивчення цього феномену.

Наразі немає чітко структурованого центрованого простору. Елемент примусу, що обмежує права індивіда на свободу вибору вподобань, дій, зовнішнього вигляду вже не є актуальними, а обрані музичні спільноти, як і сама музика автономно, створюють можливості для розвитку, комунікації, обміну інформацією та емоційної підтримки. Культурний плюралізм, різноманітність точок зору та широта використання терміну «субкультура» дає можливість сприймати її як певну загальну теоретичну основу для різних аспектів життя, пов'язаних з музикою та її спільнотами.

РОЗДІЛ 2. ТРАНСФОРМАЦІЇ МУЗИЧНОЇ СУБКУЛЬТУРИ МЕТАЛІСТІВ

2.1 Субкультура металістів в часи найбільшої популярності

Субкультура металістів зародилася наприкінці 1970-х років у США та Великій Британії. Загальний історичний контекст – безробіття, інфляція, страйки та відсутність перспектив і можливостей для робітничого класу (2017). І в саме цей час важкий метал був одним із найпопулярніших жанрів. У 1980-х роках він зафіксувався в континентальній Європі, Австралії та Японії, а протягом 1990-х років цей жанр різко розширився по всьому світу, таким чином набувши ознак глобальної спільноти (Mirabella, 2017). Він характеризується складним та часто неоднорідним звучанням, технічно складними партіями як гітар, так і барабанних установок. Загалом і музику, і спів, що вона супроводжує можна охарактеризувати такими категоріями як «гучний», «агресивний», «потужний», «екстремальний», «експресивний» тощо (в Додатку А подано кілька посилань на пісні метал-гуртів для кращого ознайомлення з жанром та розуміння його специфіки). Тексти пісень важкого металу інколи досить важко зрозуміти в процесі виконання через специфічну манеру, але спектр тем насправді дуже широкий. Від слів про повсякденні проблеми, алкоголь та самогубства, закликів до руйнування системи – до історичних, міфологічних та навіть своєрідного трактування любовних тем. Загалом така музика в своїй первісній ідеї була спрямована як форма протесту молоді, основними цінностями якої була свобода, самостійність, незалежність. Тому сама субкультура не має чітко вираженої позиції чи світогляду у своїй спільноті і гуртується основним чином на любові фанатів до важкої музики. Варто зазначити, що будь-яку іншу музику металісти не сприймали і вважали її слухачів за «чужих». В Голівуді «метал» йшов тісно поряд з відомим гаслом «секс, наркотики, рок-н-рол», і ні в чому з перерахованого учасники тодішньої субкультури металістів собі не

відмовляли, адже це – свобода, яку вони сповідували. Однак такі концепції викликали велику тривогу серед населення, здебільшого – у батьків, які боялися, що їхні діти будуть залучені до поклоніння дияволу, сексу чи наркотикам. В дослідженні Дж. Арнетта щодо профілів шанувальників хеві-метал-музики, один з респондентів зазначив такі уявлення в свого батька щодо захоплення сина «металом»: «І він звинувачував у всьому мою музику, у дикій поведінці, у вживанні наркотиків та інших таких речах. Він сказав, що все це сатанинська музика, тому що я слухаю свою музику весь час» (Arnett, 1993, ст. 429). У конгресі США відбувалися відповідні слухання щодо небезпек, які несе музика хеві-металу з метою заборони записів, а на відому і дотепер групу Judas Priest подавали позови до суду (і судили), за самогубство підлітків через їхню музику. До речі, саме вокаліста вищезгаданої групи можна назвати одним із законодавців моди субкультури металістів. Роб Хелфорд першим вийшов на сцену в чорному одязі з металевими прикрасами, шипами і в нашійнику. Тоді по зовнішньому вигляду досить просто було зрозуміти, хто до якої спільноти належить, а фанати в більшості випадків виділяли себе тим чи іншим чином. У 2015 році у США було проведено дослідження, що мало на меті з'ясувати життєвий досвід і поточну діяльність фанатів важкого металу 1980-х років. Вибірка становила 377 осіб, набраних методом снігової кулі. Дослідження включало 2 групи для порівняння: фанатів/учасників субкультури металістів у 1980-х та тих, хто ними не був (слухав інші жанри, не любив цю музику чи не був взагалі з нею знайомий). В результаті дослідження було виявлено, що шанувальники «металу» дійсно вживали набагато більше наркотиків, значно більше займалися сексом, зазнавали більше дитячих травм та загалом вели більш ризиковий спосіб життя. Однак також виявилось, що металісти були значно щасливішими в молодості в порівнянні з іншою групою, вони значно менше шкодують про минуле і загалом рідше звертаються з проблемами до психологів та психотерапевтів. Також зараз вони не відрізнялися від контрольних груп ні за доходом, ні за освітою, ні за сімейним станом, а у 80-

х відчували свободу та значну підтримку від свого «металістського» «клану» (Aberson, Friedman, Murphy & others, 2015).

Такі результати дають досить чітке уявлення щодо функціонування та діяльності субкультури «металу» в часи її зародження та розквіту. Її можна охарактеризувати як досить конкретну за матеріальними та нематеріальними цінностями спільноту, центром якої було захоплення музикою та ідеали свободи та змін, які вона транслиувала. Однак і на той період, і, тим паче, на сучасний етап розвитку світового суспільства, а з ним – і субкультурн та музики, всі вищеописані елементи є загальними. Особливістю метал-музики ще у 80-ті роки була індивідуалізація та свобода самовираження. Зараз ці моменти стосуються не лише її, а й вектору розвитку всієї світової спільноти. Тому мікрорівневі дослідження досвіду прихильників музики жанру хеві-метал є важливими та корисними, зокрема в актуальному питанні трансформації музичних субкультур.

Для виконання поставлених завдань роботи було обрано якісний підхід, де методом збору інформації стали напівструктуровані глибинні інтерв'ю з людьми, зацікавленими у музиці «металу» та знайомими з її спільнотою (не всі вони ідентифікували себе як учасників/учасниць субкультури). Такий метод збору інформації був обраний з огляду на те, що за його допомогою можна і спрямовувати бесіду в необхідне русло, і давати респонденту відносну свободу, оскільки музика перетинається з багатьма аспектами життя і може мати певні цікаві елементи чи впливи, котрі не передбачені питаннями гайду. Також формат глибинних інтерв'ю забезпечує можливість респонденту та інтерв'юєру розтлумачити невідомі терміни, задати додаткові питання, краще зрозуміти один одного.

Набір респондентів відбувався за методом снігової кулі, оскільки це був один з найбільш доступних та простих методів на час проведення інтерв'ю, до того ж, темою передбачено наявність деякої спільноти, що має спільним інтересом музику, а тому такий метод є виправданим та логічним. Кількох респондентів було знайдено через особисті зв'язки, інших – за

вищеописаним методом. Також в емпіричній частині цієї роботи використовуються матеріали, що були отримані в результаті дослідження з теми «Функції музики в сучасних субкультурах» (Афанасьєва, 2021). Таким чином, загалом було проінтерв'ювано 10 респондентів(-ок) (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Загальні відомості про респондентів

Респондент №	Стать	Вік на момент проведення інтерв'ю	Ідентифікація себе як учасника субкультури металістів
1	Жіноча	21	ні
2	Жіноча	24	ні
3	Жіноча	20	ні
4	Жіноча	26	Раніше так, зараз опосередковано
5	Чоловіча	21	так
6	Жіноча	24	так
7	Чоловіча	29	так
8	Чоловіча	19	так
9	Жіноча	29	так
10	Жіноча	35	так

Варто зазначити, що ніхто з респондентів не працює у сфері музики, деякі з них навчалися на додаткових курсах чи в музичній школі або самостійно. Також деякі з респондентів грають у невеликих гуртах (жоден з яких на момент проведення інтерв'ю не був комерційним), створених разом з друзями чи такими ж ентузіастами.

Більша частина інтерв'ю проводилася в онлайн-форматі, шляхом відеодзвінків за допомогою багатоплатформового клауд-месенджера Telegram або програми для організації відеоконференцій Zoom. Попри онлайн-формат проведення, і респонденти, і інтерв'юер почувалися комфортно, адже, по-перше, мали досвід такого способу спілкування за попередній період карантинних обмежень, пов'язаних з пандемією COVID-19 (дистанційна робота, дистанційна освіта), а, по-друге, таким чином у всіх була можливість знаходитися у комфортному місці в комфортний час.

Гайд, наведений у Додатку Б, складається з п'яти блоків, спрямованих на отримання як загальної інформації про відносини між респондентом та музикою, так і на деякі конкретні його уявлення та досвіди, зокрема спостережувані зміни в цій близькій йому(їй) сфері. Загалом з інформації, отриманої в ході напівструктурованих глибинних інтерв'ю, що стосувалася, зокрема діяльності сучасної музичної субкультури металу було виділено такі аналітичні категорії: елементи масової культури в сучасній субкультурі металістів, індивідуалізація практик сучасної метал-спільноти та процеси, що забезпечують збереження сучасної субкультури металістів.

2.2 Елементи масової культури в сучасній субкультурі металістів

З появою та розповсюдженням соціальної мережі Інтернет значна кількість світових процесів перейшла на новий рівень і мала певним чином видозмінитися, адаптуватися під нову реальність. Не виключенням є і субкультурні спільноти. Однозначної відповіді на питання, якого характеру був цей вплив (позитивний чи негативний) дати не можна, однак ми можемо спостерігати беззаперечні зміни, які його поява принесла в життя любителів музики. Перш за все, з появою Інтернету у слухачів з'явилася можливість доступу до практично будь-яких записів, альбомів, котрі раніше дістати могли лише найбільші фанати і не без труднощів. Респонденти зазначають про різні наслідки появи світової соціальної мережі:

«... усі мають можливості зайти в тей же Інтернет, відкрити для себе якийсь абсолютно андеграундний блек-метал, який видаляють постійно там з Ютубу, з Бенд-кемпу і так далі. Тобто якщо раніше, щоб знайти якийсь реліз, який тобі справді дуже хочеться знайти, треба було дуже постаратися...» (P6)

«Раніше було жорстко, бо раніше були проблеми із тим, як діставати матеріал цей з металом і як музику діставати таку цікаву... За рахунок Інтернету можна з легкістю дістати будь-яку групу, будь-що...» (P5)

Також респонденти зазначають, що це дозволило і їм самим глибше зануритися в нові жанри, і про такий позитивний момент, як розширення спільноти металістів, зокрема через появу різноманітних тематичних заходів тощо.

«...у мене з'явився Інтернет, і був колись локальний ресурс «Берлога», він називався. І я тоді почала поглиблюватися в більш важкий рок» (P6)

Однак такі зміни в аспекті доступності раніше «андеграундної» творчості не всіма респондентами сприймаються як позитивні, наприклад, деякі з них зазначають про відсутність зацікавленості мас в доступній їм музиці та процесах, до яких вони долучаються.

«... був дядечко, якому там ну років за 40, і він був в мерці цього Найтвіш [Nightwish – прим. автора], берцах, кожанці, і він там відривався просто, взагалі танув, а коло нього стояла його дружина, і така: «у-у-у», ну, видно було, що вона не фанатка, але пішла підтримати...» (P1)

«От в нас пам'ятаю в нас Стівен Уілсон, який дуже відомий і в сфері металу, дуже відомий продюсер, він тоді приїжджав, а в нас половина людей – це якість 40-річні люди, які просто так по приколу прийшли, там якась частина молодняка тожже, по фану прийшли, і там мабуть реально процентів 5-10 реально знали, на що вони прийшли...» (P5)

«Люди слухають музику і це дуже круто, і зараз... ніхто не хоче в ній якось розібратись поглиблено... оце не дуже прикольно» (P8)

Відсутність уваги до деталей, певного захоплення, яке мають люди, свідомо занурені в таку музику, сприйняття приїзду музикантів, наявність концертів, доступу до платівок – як належного, а не як велику подію, якою це було раніше. Тут можна зазначити про втрату першопочаткової цінності, яку несла ця творчість, коли вона була доступна лише тим, хто дійсно прагнув до неї долучитися.

Також респонденти зазначають про втрату не тільки цінності музики для широких мас, а й про певне розмиття нематеріальних цінностей та переконань всередині самої субкультури, її «розчинення» в глобальному мультикультуралізмі. Наприклад, було вказано на зміну атмосфери на концертах:

«... от коли на повільні пісні люди вмикали запальнички і от так от руками водили... це відчувалося як більш інтимно... те, що зараз люди дістають телефони – це таке. Це може видаватися дуже дрібницею, але як на мене, це яскравий показник того, яка епоха пішла, епоха інтимності» (P1)

Респонденти описують також зміну ідейності музики «металу» та її якості на цьому фоні:

«Раніше музика... вона несла якийсь глибший посил, це був якийсь протест, а зараз от – крута музичка, класна, але якоїсь от глибини такої ти не відчуєш, вона просто є, вона більш така шаблонна, вона будується на тій базі, яку попередники сформували. А от раніше це було з нуля, і в цьому є особливість і суть – автентичність така своєрідна» (P2)

«... епоха більш щирого відчуття до музики, мені здається цей дух бунту, він так... пригаснув. Зараз люди ходять на музичні концерти просто тому що от їм подобається музика» (P1)

Також було зазначено про зміну в матеріальному аспекті на фоні всезагальної доступності та розповсюдження культури споживання. Респонденти розповідають про відсутність необхідності зовнішньо транслювати свої вподобання чи виявляти належність до субкультури. А

через наявність, наприклад, в мас-маркетах одягу з символікою гуртів, хто-завгодно може його купити просто тому, що це гарно.

«... воно зараз дійсно все ввійшло так в попкультуру, якщо раніше їх могли вдягти там тільки якісь брутальні металюги або байкери чи рокери, типу там ланцюгів, шипів і прочего» (P3)

«Ця грань дуже стерлася і в якомусь там магазині одягу я можу дуже просто знайти там футболку AC/DC чи Металіки, а раніше треба там було їхати на Петрівку купувати футболки в спеціалізованих магазинах» (P3)

«Зараз це все стало якось більш розмито і більш лояльно, але все одно це відчуття «ми» воно зберігається, всі приходять на концерт в чорному, кидають кози, і це прям вау, це «ми». І це відчуття ще довго залишається після концерту або спілкування з такими фанами, коли ти на драйві, на куражі... немає якихось цих засудливих стереотипів і спільнота стала такою... більш сприймаючою. Простіше стати металістом зараз» (P3)

«Людина не повинна ганяти на байку тільки тому, що вона металіст чи навпаки, тобто є просто в масовій уяві такі поняття» (P1)

Тобто, можна також сказати, що завдяки масовому виробництву та розповсюдженню певного одягу чи аксесуарів, зокрема почали зникати стереотипи, пов'язані з субкультурою металістів. Адже тепер носити чорний одяг, ланцюги і їздити на байку може кожен просто тому, що йому це подобається, без прив'язки до музичного жанру чи субкультури. Дехто з респондентів притримується думки, що оскільки все менше людей таким чином «виділяють» себе, тим більше уваги привертатимуть ті, хто залишився вірним своєму стилю. Тим не менше, у кожного з респондентів індивідуальний (і навіть дещо протилежний) досвід та сприйняття подібного одягу в сучасності:

«В університеті в мене були футболки... мені казали це минеться, зараз мені 35, в мене вони є, і я навіть можу ходити в них на теперішню роботу» (P10)

«На роботу ти ж не підеш у якихось ланцюгах, тобі одразу скажуть: «Ви що, хлопча чи дівчино?! Що ви собі дозволяєте?» Або будуть якось криво-косо дивитися» (P9)

«В 2001-2005-м навіть при порівняно більш радикальному сприйнятті металістів, людина в плащі шкіряному там, в стілах [бренд взуття – прим. авт.], з шипами, вона менше дивувала людей ніж зараз» (P7)

Становить інтерес і те, що за допомогою одягу раніше можна було знайти однодумця, а зараз, в епоху Інтернету, люди мають можливість просто написати в групу в Фейсбук (як зробив один з респондентів, розказавши про свої вміння грати на гітарі), і таким чином знайти колегу для створення музичного гурту чи просто спільного проведення часу, спілкування, тощо. Тобто одна з причин виділити себе – зрозуміти, хто «свій», а хто «чужий», фактично відпадає через поширення інших способів пошуку контактів та комунікації.

«Є історія створення одного гурту... це десь 80-ті 90-ті, і був хлопець, він ходив у мартінсах [бренд взуття – прим. авт.], він побачив ще одного хлопця в мартінсах, зрозумів що він шарить, і вони створили групу, і ну там потім стали знаменитими...» (P4)

Можна підсумувати, що поява та розповсюдження соціальної мережі Інтернету, а також масового виробництва та масової культури загалом мало значний та неоднозначний вплив на спільноту металістів та її сприйняття загалом. З одного боку Інтернет відкрив доступ до раніше складнодоступних матеріалів, що дало можливість глибше зануритися в улюблені жанри чи історію, шукати та досліджувати нові, тощо. Також знайти однодумців тепер можна через сайти соціальних мереж, а не андерграундних тематичних зустрічах. Однак з іншого боку, те, що раніше було унікальним, автентичним та глибоко ідейним, і належало лише щирим фанатам – поступово втрачає і первинні смисли, і свою цінність, особливо для мас, котрі керуються зовсім іншими ідеями та причинами долучатися до проявів цієї музичної субкультури.

2.3 Індивідуалізація практик учасників сучасної метал-спільноти

У зв'язку з глобалізаційними процесами, зокрема з можливістю вивчати будь-які нові культури, ідеї, практики, традиції, творчість та вводити ці елементи в своє повсякденне життя, а також у зв'язку з карантинними обмеженнями протягом останніх років, пов'язаних з епідемією COVID-19, люди почали відділятися від своїх спільнот та надавати хобі й заняттям індивідуального характеру. Процес прослуховування музики та інші практики, пов'язані з цією частиною життя респондентів не стали виключенням. З отриманого матеріалу можна вивести різноманітні детерміністичні зв'язки, які становитимуть певний науковий інтерес. Перш за все, сама ідея та особливість «металу» також має вплив на ці процеси. Як вже було зазначено, музика є досить специфічною і не передбачає масовості. Як вказують самі респонденти, «Мало хто цю музику може витримати». Тому, з огляду на специфіку жанру, в сучасності також може бути складно знайти компанію для прослуховування:

«... ми їхали на маришруті, я завжди в транспорті слухаю музику, я запропонувала йому навушник, увімкнула те, що мені там подобалося на тей період, він трохи послухав, сказав: «Та ні, я там хочу послухати просто... як їде автобус» (сміх) (Р6)

«На жаль, дуже багато було таких випадків, коли мене просто просили вимкнути те, що я слухаю» (Р6)

«Свої пісні я рідко вмикаю, тільки якісь одиночні, які я знаю, що підуть. Але мені зараз не соромно вмикати музику, бо коли я тільки починав, мені було прям соромно вмикати, я думав «Як на це відреагують? Як? Я ж там слухаю щось таке...» (Р5)

Інший момент специфіки метал-спільноти – її первинна ідея та основні цінності – свобода, самостійність, незалежність. Це виражалося і продовжує виражатися в музиці та загальному настрої учасників метал-спільноти:

«В першу чергу незалежність, невідкладність системі якійсь, свобода духу» [про характеристики метал-спільноти - прим. авт.] (P9)

«Любов до свободи і несприйняття якихось різких обмежень... індивідуалізм, в тому числі суспільно-релігійних... індивідуалізм в цьому плані» (P10)

І пов'язаний з цим момент індивідуалізації стосується безпосередньо того, що аспект самотійності та «окремоті» не є новим для учасників субкультури металістів через початково закладену ідею. Однак раніше значну роль в їхньому житті грала сама спільнота, як було виявлено в ретроспективному дослідженні колишніх «перших» металістів. (Aberson & Friedman & Murphy & others, 2015). Але в сучасності спростилися і пошуки однодумців, і спілкування з ними (сайти соціальних мереж) у металістів немає потреби виділяти себе з загальної маси людей, а стереотипи згладжуються через розповсюдження та масовість раніше андерграундних процесів і загальну глобалізацію. Тому можна спостерігати зменшення актуальності металістської спільноти, що була необхідною для підтримки так званих «аутсайдерів». Так, респонденти зазначали, що за останні роки дуже рідко бували на концертах та тематичних вечірках, просто через їхню відсутність. Респондентка 6 зазначила, що стала менше знайомитися офлайн, і що їй стало важче це робити. Але разом з тим, майже не йшлося про те, що такий відхід від спільноти є проблемою. Таким чином, можна припустити, що самодостатність та незалежність учасників субкультури, створена для когось лише музикою, для когось – ще й спільнотою раніше, загалом не вступає в сильні конфлікти з умовами сьогодення. Тобто індивідуалізація практик прослуховування музики, навчання їй тощо може бути природним ходом розвитку прихильників цього жанру.

«Я в принципі музику слухаю практично постійно... я дуже люблю відділятися від людей там на годину-дві, щоб послухати музику» (P5)

«Музика – це ... такий спосіб поринути в потойбічний світ і просто відрізати себе від цього світу реального, тобто там розслабитись і максимально поринути в свої думки» (P1)

Досить тісно з цим може бути пов'язана і терапевтична сила музики, про яку зазначали респонденти. А оскільки «лікуються» значною мірою від негативних станів, викликаних відповідними подіями в житті, такі практики майже автоматично переводяться в сферу особистого.

«Музика дуже виручає в моменти, коли я нахожусь в тупику і не знаю куди мені рухатися, вона мене направляє і вдохновляє на те, щоб рухатися далі, щось робити» (P4)

«Якщо мені погано – я слухаю максимально депресивну музику, бо хочу повністю зануритися в цей стан. І вона допомагає швидше це пережити» (P3)

«Не самий такий простий період зараз в моєму житті якось за останні роки-півтори це... саме ця музика найбільш мене... відкликається в мені і я можу якісь свої негативні емоції проявляти через прослуховування цієї музики. Воно мені якось дає... полегшення переживання от цього всього» (P6)

«Музика виводить з напівдепресивних станів» (P10)

«Це спосіб розслабитись, абстрагуватись від якихось стресових чинників, відпочити, морально, фізично» (P2)

Деякі респонденти також зазначали, що грають на різних музичних інструментах, звучали такі як гітара, барабани, калімба. Це можна розглядати як ще один індивідуальний спосіб долучитися до музики, що подобається та, відповідно, надихає на творчість.

«Я почала сама захоплюватися музичним інструментом, почала сама вивчати гітару, пішла на барабани, двічі» (P2)

«Навчання для мене от за інструментом – воно приносить неймовірне задоволення, от скільки я там практикуюсь, скільки б я не практикувався. я можу дійти до виснаження і ... я буду задоволений» (P5)

Як було зазначено в загальному огляді метал-спільноти, учасники субкультури металістів мали дуже чітке розділення свої-чужі і переважно не сприймали інші жанри музики та тих, хто їх слухає. Однак зараз, знову ж таки, всі мають доступ до різної музики, сама музика може поєднувати в собі раніше несумісні стилі, кількість жанрів збільшується, їх межі також розширюються та розмиваються (самого «металу» можна нарахувати більше 10-ти стилів). І тому, зокрема через перелічені вище причини люди можуть захоплюватися кардинально відмінними типами музики, мати в плейлисті, як сказала Респондентка 2: «Все, від Сердючки і до Венома, і це ок» (Venom, блек-метал гурт - прим. авт.).

«Раніше для мене це було вирішальним фактором... зараз критичне мислення трохи відійшло і в цьому плані мені допомогло те, що у нас з молодого людиною різні музичні уподобання, він слухає реп. Раніше я реп взагалі хейтила... Напевно зараз для мене відкривається, що у кожній музиці є щось прекрасне, для кожного це щось своє» (P4)

«Сама суть і сам склад субкультури змінився і можливо цінності також змінилися. Зараз це все популяризувалося, можна водночас слухати к-поп і метал, тим часом як раніше, всередині самої субкультури тебе поперли б звідти, якби дізналися, що ти слухаєш якусь попсу» (P3)

Було зазначено про зміну пріоритетів в обиранні своєї компанії. Основний акцент вже не передбачає музичного смаку, натомість на перший план виходять особисті якості, індивідуальність людини, і не в останню чергу це можна пов'язати зі зміною орієнтирів часу та напрямку розвитку суспільства.

«Може це вже фактор віку... В 20 років це було дійсно принципово. І принципово в університеті. На сьогоднішній день вже інші пріоритети і у виборі кола спілкування і в оцінюванні людини» (P10)

Таким чином, на сучасному етапі розвитку музичної субкультури металістів можна говорити про трансформації в сфері ставлення учасників до самої спільноти. І з причин змін загальних глобалізаційних процесів, і

зокрема через останні роки «дистанційного життя» у зв'язку з епідемією. Таке своєрідне відчуження від субкультурної спільноти спостерігається в аспектах практик прослуховування музики, хобі, з нею пов'язаних, ставленні її учасників до тих, хто ніяким чином не асоціює себе з музикою в жанрі «металу» та перегляд металістами особистих пріоритетів щодо кола спілкування.

2.4 Процеси, що забезпечують збереження сучасної субкультури металістів

Незважаючи на наведені вище аспекти, що вказують на процес асиміляції субкультури металістів у суспільстві, ми не можемо говорити про її зникнення як такої. Ця субкультура, заснована на музичному жанрі передбачає певний комплекс характеристик та процесів, адаптованих до сучасного суспільства, що забезпечують її збереження та продовження функціонування. Перш за все, варто звернути увагу на той момент, що субкультура заснована безпосередньо на музиці. На мистецтві, яке передбачає широку розповсюдженість, особливо в наш час. Окрім того, що різні музичні жанри виступають самостійним мистецтвом, вони супроводжують інші мистецтва: кінематограф, театр, хореографію (танці), телебачення тощо. Таким чином, музика як така є глибоко вкорінена в життя індивіда, навіть якщо він не є прихильником того чи іншого жанру. Тому ми можемо говорити про те, що музика як така надійно збережена в нашому часі та ще на декілька поколінь. Респонденти так зазначають про своє сприйняття/ставлення до музики в різних сферах:

«Музика типу – вона є усюди. Ходжу в магазин – там музика лунає, в ТЦ, якщо там дивлюсь якісь відео, воно без музики не таке, і взагалі життя без музики не таке» (Р3)

«Музика... вона задає якийсь особливий тип фон і ритм життя, коли я ходжу десь, коли тихо – це якось підозріло. Коли грає музика – все окей.

Вона додає мені спокою десь в публічних місцях. Життя з музикою, воно таке гармонійне більш» (P3)

«Музика – вічна річ. Я слухаю в основному те, що до 2000-х... олдскул має якусь своєрідну атмосферу і переносить тебе в цю атмосферу» (P2)

Респонденти також вказують на зв'язок музики та інших мистецтв. Наприклад, Респондент 5 зазначає, що в певний час писав сценарії, до яких підбирав багато музики. А Респондентка 2 цікавиться біографією талановитих музикантів минулого: гурту Квін (Queen), Курта Кобейна тощо. Вона зазначає, що вони є прикладом того, «як робити не можна» (обидві історії можна назвати трагічними), і що про такі речі варто говорити чесно:

«В нас взагалі прийнято про негативні речі мовчати, а насправді треба говорити, пояснювати в чому їхня шкода... це такі соціальні проблеми, про які треба говорити, які треба підіймати» (P2)

«Кінематограф збагатився завдяки цим особам в якійсь мірі...» (P2)

Вивчаючи історію гуртів, постатей та музики загалом, ентузіаст, відкриває для себе нові сфери інтересів та хобі, а також може глибше зрозуміти як тогочасний контекст створення музики, так і можливі причини особливостей її сучасного розвитку. До того ж, фіксація таких знань зберігає епоху в уявленні нових поколінь, і може використовуватися ними і як приклад, і як елемент, що виступає як архетип збереження початкових цінностей, ідей, традицій субкультури. Тобто на основах біографій визначних постатей, зокрема в музиці, можна прослідковувати проблеми часу, в якому вони творили, виховувати розуміння в наступних поколінь, чому ці особистості *«Не встигли дати те, що вони могли» (P2)*. Звісно, музика «металу» є досить специфічною, як вже згадувалося, і не такою розповсюдженою. Тим не менше, трансляція музики «металу» та її цінностей має місце. Наприклад, радіохвиля «Radio Rocks» або тематичні кафе-ресторани «ProRock», «Hard-rock cafe» (в додатку А наведено відповідні візуальні матеріали), тощо, відвідувачами та слухачами яких можуть бути як фанати, так і особи, не зацікавлені в безпосередній тематиці. Однак такі

елементи яскраво інформують маси про відповідні напрямки в музиці, візуалізують символіку субкультури і загалом підтримують її існування в соціумі.

Важливим аспектом збереження субкультури «металу» є той же Інтернет, зокрема – соціальні мережі для спілкування та розповсюдження матеріалів. Комунікація як онлайн так і офлайн все ще грає значну роль в передаванні інформації, розділення спільних захоплень з іншими, залучення нових прихильників:

«Нові знайомства, нові друзі, якась цікава інформація, із пісень самих, із тексту... Допомагає новому поколінню познайомитись з ними, і це буде плюс, може вони в свій час будуть розвивати цю культуру, продовжувати розвивати...» (P2)

«Ти несеш це [інформацію, музику - прим. авт.] в маси, от, як би глобально це не звучало. Кожен залишає за собою вибір, чи буде він це слухати, але проінформувати – чом би й ні» (P4)

«Я зустрічалася з хлопцем у минулому році, до цього ми були просто друзями. І він мені відкрив дуже багато ... нової для мене музики» (P6)

Однак деякі респонденти зазначають, що з розмиттям меж субкультури та масовим характером її сучасних цінностей зменшився й попит на залучення нових членів.

«Субкультур дуже мало залишилося в чистому вигляді і тому, ну, зараз це те, що наверненням я би назвала в цю субкультуру, його як би зараз активно нема» (P3)

Вже неодноразово згаданою особливістю субкультури металістів є саме її музична основа та першопочаткова ідейність, яку було закладено. Орієнтація цінностей субкультури «металу» за її зародження та розквіту базувалися зокрема на руйнуванні існуючої системи та побудові чогось нового, кращого, ефективнішого. В нашому часі такий концепт міг зберегтися в трохи видозміненому вигляді, а саме – в елементі інновації, що присутній в творчості сучасних металістів. Оскільки функціонування різних

культурних систем в суспільстві має двосторонні зв'язки, ресурси та інформація, отримана ззовні забезпечує актуалізацію всіх елементів субкультури. Як зазначають респонденти, «метал» також змінюється, навіть металісти піддаються впливам часу, адаптуються під його виклики та потреби.

«Те, що являється заснованим на більше якомусь тривалому елементі типу металу, якому уже там 60 років, то поки є метал, в будь-якому його вигляді, жива субкультура» (P9)

«Воно [суспільство – прим. авт.] стало більшим інформаційним і більш насиченим на події, глобалізованим, виникають такі... додаткові напрямки в музиці і не лише в рокові» (P10)

Справді, в «металі» наразі можна знайти значну кількість піджанрів, поєднань та нових течій. Респонденти зазначають, що й самі намагаються принести щось нове в цю музику:

«Намагаюся знайти якість такі звучання які би мені хотілося, ну, робити і загалом у майбутньому хочемо з другом почати грати музику разом і створювати якісь... можливо не те щоби нові жанри, але щоб це можна було поєднати... декілька жанрів в одне звучання» (P6)

Раніше було зазначено, що деякі респонденти володіють музичними інструментами, тому становило певний інтерес питання щодо можливості перетворення цього захоплення у власний бізнес чи основну професійну сферу, що на сучасному етапі розвитку як і музичної культури, так й інших мистецтв є відносно розповсюдженим і важливим для подальшого її функціонування. Респонденти по-різному уявляють перспективи розвитку в цьому аспекті. Деякі не полишають це як мрію і допускають можливість наявності музики як способу заробітку в своєму майбутньому:

«Про барабани... я дуже хотіла бути учасницею якогось гурту. Поки що на даному етапі життя такої можливості немає, зараз трошки інші пріоритети, але в цілому, чим чорт не шутить, раптом щось трапиться і я там через 2 роки буду вокалісткою чи барабаницею якоюсь кльовою» (P2)

«Все в житті не дарма стається, тому можливо це моє захоплення колись виллється в щось. Он люди ж роблять собі он якісь хард рок-кафе для фанатів. З цього роблять бізнес, я вважаю, що це дуже круто» (P3)

Інші трохи більш критично дивляться на можливості розвитку, зокрема неодноразово було зазначено про прив'язку безпосередньо до України, з загальним сприйняттям цієї ніші в нашій країні такої, що є безперспективною і дуже складної для повноцінного та ефективного виходу на ринок:

«Хочеться грати музику, яка буде подобається, а не перетворювати все це на заробляння грошей і грати те, що хочуть чути. Люди змушені продовжувати якісь навички, навчатися в університетах, йти в айті... Тому що гроші потрібні, всі дорослішають, у всіх з'являються... дівчата, квартири, потрібен утримувати себе і з музикою складно зараз (P4)

«Ілюзії якісь руйнуються, інфантилізму стає менше, більш дорослий погляд на життя та усвідомлення того, що треба все-таки пахати, і вибираєш більш стабільний шлях» (P4)

«Музикою не заробиш і як конфлікт... цим займатися як повноцінною справою, бо в мене гітара поки тільки забирає гроші, а не дає» (P5)

Тим не менше, приклади успішних бізнесів, заснованих на таких захопленнях мають місце й в Україні. В рамках цієї дослідницької роботи планувалося провести глибинне інтерв'ю з представником такого бізнесу, а саме – власником «Kava&Rock» у Києві, однак з причин початку війни такий елемент роботи не вдалося реалізувати. Гайд, наведений у додатку Г мав використовуватися безпосередньо для цього окремого кейсу, з метою отримання більш детальної інформації про причини, виклики та деталі ведення такого бізнесу. Адже власна справа, заснована на особистому захопленні є досить потужним способом як проявити прихильність до певної музики чи субкультури, так і шляхом до поширення знань та відповідних цінностей серед значної кількості людей. В додатку А також додано візуальні дані безпосередньо з описуваного місця.

Отже, ми можемо сказати, що субкультура металістів трансформує не тільки першопочаткові цінності та характер їх розповсюдження, а і саму музику, і способи транслявання цінностей спільноти масам, і варіанти збереження її в нашому часі в адаптованому до нього вигляді.

Висновки до розділу 2

Субкультура металістів, заснована на музичному напрямку «метал» з'явилася у 80-х роках 19-го століття і мала певний сталий комплекс ідей та цінностей, основними серед яких було прагнення до свободи, дух бунту та власне музика. Однак розвиток соціуму вносить певні корективи у всі його структури. Сучасність характеризується глобалізаційними процесами, зокрема – розповсюдженням соціальної мережі Інтернет, масовим виробництвом та змішанням різних культур як в географічних ареалах, так і в повсякденні кожної людини. Тому субкультура металістів також певним чином видозмінила свій первісний вигляд. В порівнянні з сьогоденням субкультуру того часу можна назвати більш яскраво вираженою, концентрованою та більш агресивною і безкомпромісною у деяких аспектах. Так, наявність у кожного споживача Інтернету зумовило популяризацію раніше андерграундної музики та її символів: фанати тепер значно легше можуть знайти і саму творчість, і спільноту однодумців, а решта споживачів, що не ідентифікують себе як прихильників металу, – можуть долучитися до певних цінностей субкультури (зокрема матеріальних) не надаючи цьому ніякого особливого сенсу. Також, зокрема під впливом карантинних обмежень та загального вектору розвитку суспільства на індивідуалізм і толерантність, ми можемо спостерігати трансформації в ставленні самих металістів до границь своєї спільноти, власних пріоритетів в житті та загальну індивідуалізацію практик в цій сфері. Таким чином, субкультурна спільнота адаптується до змін в суспільстві, уникаючи розпаду. Створення бізнесів, осучаснення звучань за допомогою більш якісних та нових

технологій, інновації та поєднання з іншими жанрами і загалом бажання учасників розповсюдити інформацію в маси забезпечують динамічну стійкість цієї субкультури та її збереження в сучасності.

ВИСНОВКИ

З початком вивчення соціологією та іншими науками молодіжних угруповань, а потім – субкультур, одним із основних акцентів досліджень був зв'язок цих груп з кримінальною сферою. Також класичні описи різноманітних культурних утворень, що виникали, були тісно пов'язані з віковим статусом їхніх учасників. Таким чином, в дискурсі було затверджено поняття «молодіжної субкультури», і всі дослідження в сфері керувалися заданим вектором – апріорного взаємозв'язку молоді, субкультури та того чи іншого рівня кримінальності.

В процесі розвитку суспільства, а саме – глобалізації, з'явилася необхідність трансформації різних його структур. Такі елементи як поява соціальної мережі Інтернет і пов'язані з цим акценти на мультикультуралізмі та плюралізмі думок, поширення масового виробництва, перехід спільноти на дистанційні комунікації та наступна індивідуалізація – все це спричинило певний вплив на розвиток та функціонування соціуму загалом, і субкультур у ньому зокрема. Відповідно, виникла й необхідність у перегляді теорії субкультури, що зумовило появу концепції постсубкультури. Вона відрізняється від класичної теорії субкультури, основним чином, менш жорсткими та менш визначеними рамками належності до субкультури, більшою свободою у виборі індивідів їхньої діяльності в межах субкультури й уявленнях про неї, а також ідеєю глобальної багатонаціональної спільноти прихильників. Тож при дослідженні подібних спільнот найбільш ефективним було б поєднання обох концепцій.

Сучасна музична субкультура, що в першу чергу передбачає об'єднання спільноти на основі захоплення певним музичним жанром, знаходить свої пояснення в теорії постсубкультур. Результати відповідних досліджень вказують на міцний зв'язок музики з емоційними станами індивідів. Також у зв'язку з доступністю музичної творчості та її масовим характером у індивідів з'являється можливість використовувати її як особистий ресурс для регулювання емоцій чи створення атмосфери без

особливих складнощів та затрат у часі, що може розширяти вікові межі прихильників тієї чи іншої музики. Ще одним аргументом на користь розмиття вікових рамок, може бути популяризація створення приватних підприємств, бізнесів, що можуть бути засновані на захопленні певною музикою і виступати як ресурс матеріального забезпечення.

Субкультура металістів, яка була в центрі цього дослідження є музичною субкультурою, заснованою на жанрі музики «метал». Вона виникла в 70-80-х роках минулого століття і тоді ж набула піку своєї популярності. Тоді в цій субкультурі чітко регламентувалися основні цінності – свобода, незалежність, трансливалися бунтівні настрої, серед учасників не допускалася можливість «зрадити» «металу» з іншими жанрами. Відрізнити класичного металіста було досить просто через відповідний зовнішній вигляд. Ставлення суспільства до такого утворення було переважно негативним, що викликало конфлікти та розколи, зокрема міжпоколіннєві.

Трансформації, що відбуваються в сучасній субкультурі металістів стосуються як її внутрішніх процесів, так і загальних відносин з суспільством, в якому вона функціонує. Одним із основних аспектів змін стала можливість необмеженого доступу до основного елементу субкультури – музики. Сама спільнота металістів отримала можливість глибше занурюватися в улюблені жанри, дізнаватися і вивчати біографію виконавців, музичні інструменти тощо. А частина суспільства, не включена у субкультуру – можливість використання її елементів та цінностей без прив'язки до історії та з естетичних чи практичних причин, непов'язаних з любов'ю до «металу». Це певною мірою знецінює творчість та її першопочаткову ідейність, однак може бути позитивним зрушенням в аспекті сприйняття соціумом подібних спільнот. Враховуючи почасти протилежний, чи принаймні різноманітний характер вподобань окремих індивідів, соціум здатний реагувати на прояви індивідуальності (зокрема

девіантного характеру), не порушуючи соціальної гармонії та не створюючи конфліктних ситуацій.

Наступним аспектом, в якому відбувається трансформація субкультури металістів є індивідуалізація практик її учасників. Значною мірою це пов'язано і з карантинними обмеженнями останніх років (у зв'язку з пандемією COVID-19), але також це є логічним продовженням ходу розвитку метал-спільноти. Ідеали свободи та незалежності, які продовжують транслюватися в музиці «металу», а також сама специфіка музики, що все ще передбачає певну андерграундність (особливо в деяких своїх видах) зумовлює індивідуалізацію практик прослуховування. Також, оскільки ідеї бунту втратили свою актуальність, а терпимість та розуміння суспільства відповідно збільшується, необхідність підтримки субкультурної спільноти може знижуватися, разом із такою можливістю. Через це прихильники музики «металу» нерідко змінюють свої пріоритети у виборі кола спілкування. Аспект індивідуалізації підкріплюється також тим, що музика як така, і «метал» – не виключення, тісно взаємопов'язана з емоціями та почуттями, що передбачають сферу особистого.

Останнім аспектом трансформації діяльності субкультури металістів, виявленим в ході цього дослідження, є поява ідеї необхідності збереження та продовження розвитку субкультури в нашому часі. Враховуючи вищеописане «розмиття» основних цінностей та ідей, масовість тощо, такий елемент є цілком логічним для врахування в своїй діяльності спільнотою ентузіастів. Використання тієї ж соціальної мережі Інтернету може бути корисним в аспекті транслювання масам інформації щодо значимих біографій, що тим чи іншим чином вплинули на хід історії (і історії музики зокрема). Використання музики в кінематографі, театральному, хореографічному та інших мистецтвах, а також в кафе, на радіохвилях, на вулицях тощо надійно закріплює її статус як елемента повсякденного життя соціуму. Створення бізнесів на основі захоплення «металом» та суміжними жанрами, а також покликання до інновації музичними гуртами, створення нових

жанрів та пошуки унікальних звучань можуть забезпечити життєздатність субкультури металістів вже в новому, адаптованому під виклики часу вигляді.

Таким чином, трансформації субкультури металістів відбуваються у багатьох її аспектах у відповідності з часом. Цю субкультуру можна назвати динамічно стійким елементом глобальної спільноти, що виконує в ній певні функції та є виявом частини її ідентичності. Стабільність функціонування суспільства передбачає наявність свідомого суспільства, що належно адаптується до часових змін разом з усіма своїми структурними одиницями. Тому вивчення останніх в актуальному часово-просторовому розрізі є необхідним задля забезпечення соціального балансу, взаєморозуміння та розвитку громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Белоусова, М. М. (2007). Молодежная культура в современном обществе. *Научные Ведомости*, 9 (40), 217–221.
<https://cyberleninka.ru/article/n/molodezhnaya-kultura-v-sovremennom-obschestve>
- Жаркова, М. А., & Максимова, О. А. (2012). Молодежные (пост)субкультуры в контексте становления постмодернистского и информационного общества. *Вестник Экономики, Права и Социологии*, 3, 257–261.
<https://cyberleninka.ru/article/n/molodezhnye-post-subkultury-v-kontekste-stanovleniya-postmodernistskogo-i-informatsionnogo-obschestva>
- Иванов, С. В. (2012). (Пост)субкультуры в контексте глобализирующегося общества. *Academia.Edu*, 1–11. <https://www.academia.edu/35018808/>
- Как изменилась экономика за 30 лет независимости. (2021, August 23). *Экономическая Правда*.
<https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2021/08/23/677115/>
- Кудряшов, М. А. (2014). Субкультура и после нее: история фундаментального понятия молодежных исследований. *Этнографическое Обозрение*, 1, 23–32.
<https://elibrary.ru/item.asp?id=21282914>
- Омельченко, Е. (2004). Почему молодежь и почему проблематизация. In *Молодежь: Открытый вопрос* (pp. 1–17). Симбирская книга.
- Солобута, Н. О., & Тарабукін, Ю. О. (2017). Соціально-історичні передумови формування молодіжної субкультури. *Актуальні Проблеми Соціології, Психології, Педагогіки*, 3–4(34–35), 112–117.
<http://www.apspp.soc.univ.kiev.ua/index.php/home/article/view/782/664>
- Танчер, В. (2019). Культурна ідентичність в полікультурному суспільстві. *Міжнародні Відносини: Теоретико-Практичні Аспекти*, 271–285.
<https://doi.org/10.31866/2616-745x.4.2019.177657>

- Aberson, C. L., Friedman, H. S., Murphy, S. E., Alcazar, E., Vazque, E. J., & Becker, R. (2015). Three Decades Later: The Life Experiences and Mid-Life Functioning of 1980s Heavy Metal Groupies, Musicians, and Fans. *Self and Identity*, 14(5), 602–626. <https://doi.org/10.1080/15298868.2015.1036918>
- Arnett, J. (1993). Three profiles of heavy metal fans: A taste for sensation and a subculture of alienation. *Qualitative Sociology*, 16, 423–443. <https://doi.org/10.1007/BF00989973>
- Becker, H. (1982). Art World And Collective Activity. In *Art Worlds* (pp. 1–40). University of California Press. <https://www.jstor.org/stable/2779026>
- Bennet, A. (2011). The post-subcultural turn: some reflections 10 years on. *Journal of Youth Studies*, 14(5), 493–506. <https://doi.org/10.1080/13676261.2011.559216>
- Chaney, D. C. (Ed.). (2000). From ways of life to lifestyle. In *Culture in the Communication Age* (1st ed., pp. 10–24). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203136188>
- Cook, N. (2000). *Analysing Musical Multimedia*. Oxford University Press. <https://philpapers.org/rec/COOAMM>
- DeNora, T. (2004). *Music in everyday life*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511489433>
- Kraidy, M. (2005). *Hybridity, Or the Cultural Logic of Globalization*. Temple University Press.
- Mirabella, M. (2017). *Heavy Metal and Globalization Reception study on the Metal community in the Global South*. Stockholm University. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1107093/FULLTEXT01.pdf>
- North, A. C., Hargreaves, D. J., & Hargreaves, J. J. (2004). The Uses of Music in Everyday Life (22(1)). University of California Press. <https://doi.org/10.1525/mp.2004.22.1.41>
- Parsons, T. (1964). *Essays in sociological theory*. Chicago: Free Press.

- Straw, W. (1991). Systems of articulation, logics of change: Communities and scenes in popular music. *Cultural Studies*, 5(3).
<https://doi.org/10.1080/09502389100490311>
- Subculture and Sociology. (2017, December 8). Grinnell College.
<https://haenfler.sites.grinnell.edu/subcultures-and-scenes/heavy-metal/>
- Weinstein, D. (1991). *Heavy metal. A cultural sociology*. New York: Lexington Books.

ДОДАТКИ

Додаток А. Візуальні та аудіо-матеріали щодо субкультури металістів та відповідної музики

Таблиця А1

Аудіо-матеріали щодо музики жанру «метал» та його видів

Короткий опис	Посилання
Judas Priest, британський хеві-метал гурт, один із засновників жанру. Композиція «Better by you, better than me», випущена в 1978 року, за котру гурт судили (в 1990-1992 pp.)	https://www.youtube.com/watch?v=PqAPVB4u9Zs
Burzum, блек-метал проект норвежця Варга Вікернеса. Композиція «Jesus' Tod» (Смерть Ісуса - переклад з німецької), з альбому «Filosofem» (записано в 1993, випущено в 1996 pp.)	https://www.youtube.com/watch?v=vfBmYfnjLho&list=OLAK5uy_nK07EdUHIkLqZkaDo_dQuQm5JS7imm2o&index=2
Space of Variations (або Спейси), один з нечисленних українських метал(металкор)-гуртів. Композиції «Where are you tonight?», з альбому «Blackmail», 2016 р. та «Tibet», альбом «Mind Darknet», 2018 р.	https://www.youtube.com/watch?v=vX_kScVz6n8 https://www.youtube.com/watch?v=O6Wl0QxbG1c
Мотанка, український гурт альтернативного металу (фолк-метал, містичний метал). Композиція «Air», живе виконання, фестиваль «Файне Місто 2021» та композиція «Verba» (2019)	https://www.youtube.com/watch?v=POYBaKtu224 https://www.youtube.com/watch?v=Dx7lRWJyMeY

Таблиця А2

Візуальні матеріали щодо субкультури металістів

Короткий опис	Фото
Оформлення тематичного кафе «Kava&Rock». Фото взято зі сторінки бізнесу в соціальній мережі Instagram. Посилання на сторінку: https://instagram.com/kavaandrock?igshid=YmMyMTA2M2Y	
	

Короткий опис	Фото
	
	

Короткий опис	Фото
Знімки, що зображують субкультуру важкого металу у 1980-х роках. Фото взято з ресурсу: https://www.vintag.es/2017/01/metalheads-headbangers-50-interesting.html	
	
	

Короткий опис	Фото
Wacken Open Air (вбо Вакен) – найбільший фестиваль метал-музики, щорічно проводиться в Німеччині. Афіша фестивалю 2022 Ресурс: https://www.last.fm/ru/festival/4571268+Wacken+Open+Air+2022	 The poster for Wacken 2022 features a central bull skull graphic with the text 'WACKEN 2022' above it. Below the skull, the dates '04.08.' and '06.08.' are displayed. A large list of bands is shown, including Slipknot, Judas Priest (50th Anniversary), Limp Bizkit, JIN EXTERMO (20th Anniversary), AS I LAY DYING, Grave Digger (40th Anniversary), Rose Tattoo, NEW MODEL ARMY, DANKO JONES, Orden Ogan, CIRITH UNGOL (50th Anniversary), Targa, Lacuna Coil, GARY CLARK JR., Angel Witch, PHIL CAMPBELL (HILLTOPS), LUCIFER, DEATH ANGEL, THUNDER MOTHER, ALL HAIL THE YETI, Aeon, and many more. The website 'WWW.WACKEN.COM' is at the bottom.
Фото з фестиваю Wacken з минулих років. Ресурс: https://musicguru.com.ua/event/wacken-2019/	 A wide-angle photograph of the Wacken festival stage during a performance. The stage is large and features the festival's branding, including the bull skull logo. A massive crowd of fans is visible in the foreground, many with their arms raised in the air. The sky is blue with some clouds.

Короткий опис	Фото
Slipknot, американський метал-гурт, хедлайнери фестивалю Wacken 2022. Ресурс: https://www.metalcastle.net/slipknot-will-perform-at-wacken-open-air-in-2020/	
Український щорічний рок-фестиваль Файне Місто в Тернополі. Фото фестивалю 2021 (фото авторки).	
Фестиваль Файне Місто 2021. традиційне водіння хороводу під композицію українського гурта Мотанка «Bosymy Nizhkamy» (фото авторки).	

Продовження Таблиці А2

Короткий опис	Фото
Фестиваль Файне Місто 2021, гурт Мотанка з фанатами (фото авторки).	

Додаток Б. Гайд для проведення інтерв'ю

Вступна частина

Доброго дня! Мене звати Софія.

Дякую Вам, що погодилися прийняти участь в інтерв'ю, яке я проводжу в рамках дослідження для курсової роботи зі спеціальності “Соціологія” у Києво-Могилянській академії.

Темою мого дослідження є музична субкультура, зокрема субкультура металістів. Інтерв'ю буде проходити у формі бесіди. Я буду вдячна за Ваші щирі та розлогі відповіді. Орієнтовний час нашого інтерв'ю 30-50 хвилин.

Скажіть, будь ласка, чи даєте Ви згоду на використання записуючого пристрою (диктофона)? Запис є необхідним для збереження Ваших автентичних відповідей, а інформація, яку Ви повідомите, буде використана тільки з метою аналізу в цьому дослідженні і не буде передана третім особам. Вам гарантується повна конфіденційність, а під час аналізу не буде згадуватися Ваше ПІБ, або будь-які інші дані без Вашої згоди.

Скажіть, будь ласка, як до Вас краще звертатися та якою мовою Вам зручніше спілкуватися?

(Подальші пояснення та запитання висловлювати зручною для респондента/ки мовою).

Соціально-демографічний блок

1. Вкажіть, будь ласка, Ваш вік.
2. Ким Ви працюєте/ де навчаєтеся?

Блок 1 Загальні відомості щодо респондента та його зв'язку з музикою.

1. Що для Вас загалом є музика? Яке місце вона займає у Вашому житті?
2. Опишіть, будь ласка, Ваш перший досвід знайомства з музикою в жанрі «метал». В якому віці та за яких обставин це відбулося?
3. Що саме Вас привабило в цій музиці? Чому? (тексти, сенси, манера виконання чи все разом).

Блок 2 Субкультура та її цінності очами респондента.

1. Чи вважаєте (вважали) себе частиною субкультури металістів? Яке значення це має для Вас?
2. За якими критеріями, на Ваш погляд, можна віднести людину до цієї спільноти?
3. Якими характеристиками Ви можете наділити цю субкультурну спільноту/які асоціації вона у Вас викликає?
4. Як Ви виражали (виражаєте) свою прихильність до цього жанру музики, належності до цієї спільноти?

Блок 3 Субкультура та музика в повсякденному житті.

1. Чи розділяєте особисто Ви це захоплення і буденність? Чи не було конфлікту інтересів – повсякденності та музичної частини життя? Розкажіть.
2. Які можливості відкрило для Вас це захоплення? (в аспекті розвитку, нової інформації, спілкування, емоцій, подій...)
3. Чи можете Ви пригадати ситуації чи моменти, коли це захоплення, ця частина життя підштовхнула чи просто певним чином вплинула на якісь рішення у Вашому житті?
4. Чи є відбиток Вашої належності до субкультури металістів та захоплення цією музикою на повсякденному житті? (наприклад, манера одягатися чи аксесуари, або у Вас є спеціально відведений для прослуховування музики час чи звичка, з нею пов'язана).

Блок 4 Комунікація на основі музичних вподобань.

1. Чи є (чи був) для вас важливим елемент комунікації з людьми з подібними вподобаннями?
2. Чи спілкуєтеся Ви з іншими представниками субкультури? Де саме маєте таку можливість?
3. Чи були Ви коли-небудь (або зараз) залучені Ви до тематичних форумів, в чатів чи каналів в соцмережах? До яких саме, з якою ціллю долучилися?

4. Чи комфортніше Вам спілкуватися з людиною, якщо вона любить ту саму музику? Чому?
5. Чи є у Вашому близькому оточенні люди з тими самими вподобаннями? *(зокрема це питання для пошуку наступного респондента)*

Блок 5 Загальні додаткові питання.

1. Чи не було у Вас бажання чи спроби зробити це захоплення чимось більшим? Чому?
2. Що змінилося, з Ваших спостережень, в цій музичній спільноті, якщо порівнювати час Вашого знайомства з нею та сьогоднішня?

Завершення

Можливо Ви б хотіли щось додати до нашої розмови?

Які у вас загальні враження від інтерв'ю? Скільки, на Вашу думку, пройшло часу?

Наразі диктофон вже є вимкнений, я надзвичайно вдячна Вам за те, що погодилися на інтерв'ю та за приділений час. Якщо Ви бажаєте прослухати наше інтерв'ю або ознайомитися з результатами його аналізу, залиште мені, будь ласка, Ваші контакти, куди я зможу надіслати матеріали. Ще раз дякую! До побачення.

Додаток В. Транскрипт інтерв'ю з Респонденткою 5

Інтерв'юерка - (І).

Респондентка - (Р).

Тривалість інтерв'ю: 53 хв. 27 с.

Мова інтерв'ю: українська, за бажанням респондентки.

Дата проведення інтерв'ю: 10.03.2021.

Формат інтерв'ю: онлайн-бесіда на платформі Zoom, з увімкненими камерами.

Кодування стенографії: «...» - пауза, «(сміх)» - сміх.

Транскрипт інтерв'ю

І: Перш за все, розкажіть, будь ласка, трішки про себе. Вік, де працюєте або навчаєтеся, хобі, що вважаєте за потрібне.

Р: Е-е-е... ммм... Мене звати Віка, мені двадцять чотири роки, на даний момент я навчаюся на курсах по фронт-енду, з завтрашнього дня я працюю в айті-компанії на клієнтській підтримці. Загалом я іноді роблю тату: собі, друзям. Граю... е-е... ну так, це зараз більше хобі, нічого серйозного, просто намагаюся знайти якісь такі звучання які би мені хотілося, ну, робити і загалом у майбутньому хочемо з другом почати грати музику разом і створювати якісь... можливо не те щоби нові жанри, але щоб це можна було поєднати... декілька жанрів в одне звучання.

І: Добре, зрозуміла. Про це трохи детальніше згодом уточню. Загалом, що для вас взагалі є музика, яке вона місце займає у Вашому житті?

Р: Е-е-е... ну насправді музика для мене стала чимось дуже важливим ще мабуть десь у десятирічному віці, звичайно я до цього слухала музику, але це було більш як ну прикольно, музика там по радіо грає... Мені подарували перший альбом, це був... (сміх) альбом Верки Сердючки, ну і тоді мені подобалося просто, ну підіймати настрій цією музикою. До мене, пам'ятаю,

приходила моя подруга, ми вмикали цей диск, і створювали такі якості дуже дикі незвичайні образи, дуже багато бісилися. А потім для мене тато відкрив Бітлз (Beatles), мені настільки сподобалося звучання цієї групи, воно було тоді настільки різноманітним. Як мені здавалося, я почала вже більш детально поглиблюватися в вивчення загалом всієї дискографії, біографії Бітлз, і потім тато вже почав мені також якісь інші групи відкривати... Пам'ятаю, що другою групою це була Deer Purple, також почала поглиблюватися в дискографію. Навіть на концерті була, коли мені було років тринадцять. І я пам'ятаю, що десь в цей момент у мене з'явилася оця цікавість до музики. Е-е... тому... ну тобто раніше вона була якась примітивна, я почула там Потапа і Настю по телебаченню, ми з подружками зацінили, і такі оп, скачали собі на мобілку, прикольно. А от вже якось... якісь незвичайні емоції я почала відчувати десь у десятирічному віці. Саме тоді у мене з'явився Інтернет, і був колись локальний ресурс «Берлога», він називався. І там було дуже багато музичних релізів, які можна було безкоштовно скачати. Це було по жанрам розподілено. І я тоді почала поглиблюватися в більш важкий рок, я почала відкривати для себе таких виконавців як Мерлін Менсон (Marilyn Manson), Рамштайн (Rammstein), потім уже перейшла на блек-метал, я відкрила для себе спочатку Бурзум (Burzum) і для мене це тоді було чимось настільки незвичайним, тобто... в мене... Я якось це сприймала, нібито це музика яку важко слухати, але вона мені чомусь дуже подобалась, і оце відчуття того, що я можу слухати щось таке, що не можуть слухати більшість людей, з мого оточення, ну, мені це чомусь давало якісь додаткові незвичайні емоції. І потім якийсь довгий час, не знаю вже... мабуть класу до одинадцятого, десь до шістнадцятиріччя свого, я загалом слухала саме ось таку тяжку музику, це був якийсь рок, це був метал, і так далі. А вже потім зрозуміла, що є багато інших жанрів, які також у мене викликають якісь приємні емоції, якісь івенти, концерти, вечірки... І почала вже більш цікавитися електронною музикою. Але на даному етапі в житті я все ж таки надаю перевагу блек-металу, тому що... е-е-е... не самий такий простий період зараз в моєму житті

якось за останні роки-півтори це... саме ця музика найбільш мене... відкликається в мені і я можу якісь свої негативні емоції проявляти через прослуховування цієї музики. Воно мені якось дає... полегшення переживання от цього всього, що в мене зараз якби йде.

I: Добре. Ви там почали говорити про те, що от я так зрозуміла, що металом Ви зацікавилися трохи пізніше, ніж в десятирічному віці...

R: Ну мені було років десь дванадцять-одиннадцять, десь приблизно той самий вік.

I: Ага, я зрозуміла, а можете згадати, що привабило, окрім того, що таке більше ніхто не слухає, саме ось в цій музиці?

R: По-перше, так, це якась енергетика, по-друге кліпи, в принципі, тому що вони відрізнялися від тих кліпів, які крутили по телебаченню. Це було щось таке на хоррор-тематику, а цікавість до хоррор-фільмів у мене була ще ну десь я не знаю, з семирічного віку. Тому мені була дуже близька якась ця тематика, якась, можливо, агресія, не знаю, там... кров (сміх). Ну щось такого плану, тобто якийсь візуальний негатив у цьому всьому, який викликав у мене ну якийсь захват. Тобто це да, можна було б провести якусь паралель з тим, що я колись ще... ну... як тільки почала в школу ходити, мені почали дуже подобатись дивитись якісь хоррори.

I: Угу. А була в той час якась спільнота, яка розділяла це захоплення?

R: У мене ні. Той локальний ресурс, на якому я знаходила цю музику, там було дуже багато людей, з якими я спілкувалася, але в усіх були якісь свої інтереси, і в музиці, і в фільмах, тому насправді мені було важко це з кимось розділяти. Це був якийсь-от... якесь одне, своє. Хіба що я пам'ятаю, що моя найкраща подруга, з якою я по сей день в чудових стосунках, вона... Я тоді підсадила її на Рамштайн (сміх), і ми дуже фанатили. Плюс кліпи, якісь незвичайні... Ну, в них справді, кожен кліп – це як окреме якесь кіно було і ці всі сюжети... е-е-е... нам дуже... ну якось відкликалися в нас.

I: Окей. І як Ви, ну, безпосередньо окрім прослуховування музики, виражали і зараз виражаєте свою прихильність до цього жанру, можливо, спільноти? І

чи вважаєте Ви себе приналежною до цієї спільноти, субкультури металістів, чи ні?

Р: Е-е-е... вважаю. В першу чергу проявлялося у тому, як я виглядаю. Я завжди любила, по-перше, ну якусь таку атрибутику, мені завжди подобалося купувати там якісь футболки з логотипами груп. Навіть якщо це була група, яка мені не дуже подобається, але в неї якесь дуже круте там лого або обкладинка альбому – я це купувала і плюс у мене є татуювання, не одне на таку тематику. В мене мабуть відсотків шістдесят моїх татуювань (їх у мене багато) – це от щось таке доволі агресивне і плюс логотип Бурзум... І да, малюнки більше до цієї тематики схильні. І насправді не те щоб я постійно одягалася якось в такому стилі, але от це саме те, в чому мені комфортно завжди. Тобто у мене були якісь бажання там... частково змінити цей стиль, більше купувати собі яскравої одежі, тому що мені багато хто казав, що, ну, «Віка, може тобі треба якось трошки цей, змінити свій гардероб, змінити свій стиль, бо ти виглядаєш наче я не знаю там... з кладовища вийшла». Я все одно до цього іноді повертаюся, тому що ну це моє. Не те що воно якось нав'язане, це от саме моє. А ще приводу спільноти, я згадала, е-е-е... я зустрічалася з хлопцем у минулому році, до цього ми були просто друзями. І він мені відкрив дуже багато ... нової для мене музики. Я була вже знайома з цими жанрами, але якісь окремі групи, якісь піджанри... І у нього також була така компанія... Ну, не можу сказати, що ця компанія якось сильно вплинула на моє життя, але я дуже вдячна цим людям, за те, що от саме у світі музикальному вони відкрили для мене дуже багато чого нового, що я по цей день обожнюю слухати і далі для себе щось таке відкриваю.

І: Угу. Добре, дякую. Продовжуючи тему спільноти, для Вас от зараз є важливим елемент комунікації саме з людьми з подібними вподобаннями?

Р: Так! в принципі я для себе нещодавно зрозуміла, що, м-м-м... Я би не змогла бути в стосунках з людиною, яка не розділяє мої музичні смаки. Тобто це не має бути те, що от людина має слухати все, що слухаю я, але вона сприймати мої якісь от специфічні можливо музичні вподобання і... ну, на

жаль, дуже багато було таких випадків, коли ну мене просто просили вимкнути те, що я слухаю. І чесно кажучи для мене це завжди був якийсь ... от повний крах, от. Це дуже важливе щось, це переживання абсолютно всіх емоцій, я всі емоції переживаю через музику. В мене два рази в житті були випадки, коли я не могла просто слухати музику, тому що, ну, я не знаю... багато що мабуть вплинуло на це, але в ті періоди я відчувала одні тільки негативні емоції і я не можу слухати музику, тому що вона... мені її тяжко, просто тяжко слухати, я от в цих двох випадках тоді зверталася до психіатра (сміх), тому що я розуміла, що щось точно йде не так, от.

І: Дякую. Тобто музика, вона Вам от в тих випадках не заходила? Чому, як Ви можете це пояснити?

Р: Чесно кажучи, мабуть вісімдесят-сімдесят п'ять відсотків мого плейлисту - в мене дуже багато різної музики, але загалом це якась... не сама позитивна музика і... В ті моменти, коли мені було дуже погано, я вмикала щось те, що якимось... м-м-м... Якийсь був резонанс, мав бути, але його просто не було. Тобто я щоби не вмикала, це все викликає в мене ще більш якусь відразу до цього і мені доводилося просто сидіти у тиші, хоча я не звикла до цього. У мене постійно грає музика, я їду в транспорті – я слухаю музику, я сиджу вдома – я слухаю музику, я вчуса, працюю – я слухаю музику. Я навіть інколи, коли засипаю, я також вмикаю музику.

І: Я зрозуміла, окей. А якщо от про повсякденне життя говорити, ви там зазначали, що інколи просили вимкнути музику, і це так негативно відбивалося... От як Ви розділяєте саме це захоплення і буденність, яка не дуже пов'язана з музикою і чи розділяєте взагалі? Чи маєте якісь конфлікти інтересів, тої самої повсякденності та музичної частини життя? Можливо маєте якісь такі історії, розкажіть, будь ласка.

Р: А-а... ну, перше, що я можу згадати, це мої батьки. Тому що коли в принципі тато пристрастив мене там до Бітлів і до Діп П'юріпл, все було круто, ми дуже класно ну, якимось разом почали проводити час... Це були перші моменти, коли ми з батьком проводили час разом, оскільки він дуже багато

працював і у нього просто не було часу. Для мене це було теж дуже чимось цінним. І коли я почала вже відкривати для себе якісь нові жанри, особливо якщо це було щось таке ну доволі важке для сприйняття деяких людей, ось, наприклад, моїх батьків, вони дуже часто просили вимкнути мене цю музику і казали, що вона ніяк добре не може впливати на мене в принципі і що я маю перестати таке слухати, ось. Потім були моменти, ну, в принципі в школі ніхто не сприймав мій музикальний смак, я пам'ятаю, що навіть якщо в нас влаштовували там якісь дискотеки, там... для класу, не те щоб я якийсь метал приносила туди слухати (сміх) ні. Я просто якось відкривала електронну музику більше в якомусь широкому форматі, не просто там якісь поп-виконавці, які були дуже популярні, якийсь там Девід Гета і так далі. Я тої пам'ятаю, що я відкрила тоді ПроДіДжі для себе, і подумала ну, що блін, це насправді крута музика, чому б і не показати ... е-е-е... її своїм однокласникам, тим більше, вони, хто дивився музичні канали, ті знають хто такі ПроДіДжі, сто відсотків. І я коли це принесла мене ніхто не зрозумів, ну також ніхто не розумів чому я там люблю слухати тих же Рамштайн, чому мені подобається Бурзум... У мене ось єдина мабуть така компанія була – це школа. Це однокласники. Не те щоб я з ними добре спілкувалася. просто це була єдина компанія з якою я була постійно. Пізніше в мене вже з'явилися знайомі хлопці, які були старші за мене років на п'ять і вони вже слухали якийсь хардкор, пост-хардкор, і я тоді також відкрила для себе пост-хардкор і мені було дуже приємно, що я можу з кимось розділити оцю любов до такої музики, е-е-е... це було щось нове для мене. І, найбільша мабуть травма (сміх) для мене була це я теж зустрічалася з хлопцем і він... був ... ну, він іноді грав на вечірках як діджей, але він взагалі не міг слухати зі мною музику. Тобто для нього музика не була чимось таким важливим, це більш як якісь заробіток для нього був ... а так, щоб... Ми їхали, я пам'ятаю перший раз, коли їздили гуляти, ми їхали на маршрутці, я завжди в транспорті слухаю музику, я запропонувала йому навушник, увімкнула те, що мені там подобалося на той період, він трохи послушав, сказав «Та ні, я там хочу

послухати просто... як їде автобус» (сміх). І я така думаю: «Боже, що?». І тоді постійно я коли вмикала музику з колонки, він просив вимкнути, типу давай там, ну, в тиші посидимо. Для мене це було чимось таким, ну, дуже відштовхуючим. Я це не відразу зрозуміла, я така спочатку: «Ну, може прийму якось цей факт...». Але зрозуміла, що ні, я не можу зустрічатися з людиною, яка не хоче за мною слухати музику, ну що це таке, я до такого не звикла. Тому що музика – це ну, ... більша частина мого життя.

І: Угу. Окей. А зараз, я так зрозуміла, у Вас є компанія, що розділяє ці вподобання?

Р: М-м-м-м... Ні. Зараз такої компанії немає, у мене є якісь там окремі знайомі, яким теж там подобається слухати те, що слухаю я. Але немає прям нікого, хто б настільки ж розділяв це все за мною. Є ось лише єдиний мій друг, з яким ми хочемо зробити свій бенд, і ми іноді ходимо на якісь концерти і він іноді навіть слухає те, що я йому кидаю. Ну, тобто ми разом дуже багато концертів відвідали за весь час нашого знайомства, і ну... це мабуть єдина людина, яка ось на сто відсотків... ну, добре, на дев'яносто відсотків розділяє те, що я слухаю.

І: А чи спілкуєтеся Ви з іншими представниками субкультури, не як з друзями, а просто іншими людьми там, на фестивалях, концертах?

Р: Насправді за останній рік я відвідала взагалі дуже мало якихось івентів, і ось останній івент який був, ми ходили з другом на постпанк, до нас підходило дві дівчинки, такі, неформалки, але мова йшла не про музику, не про якісь там субкультури, а просто про те, що ну типу... «Можна я у вас там сіжку стрельну» - і так далі (сміх). Але звичайно, якщо навіть брати в увагу не тільки там той же метал, я пам'ятаю, що будучи на електронному фестивалі, ну, фестивалі електронної музики, я багато з ким могла поспілкуватися, от з рандомними якимись людьми про музикантів, які там грали і так далі, тобто... Раніше це не було для мене проблемою взагалі. Тобто зараз я вже не так легко починаю розмовляти з якимись незнайомими людьми, для мене це

стало складнішим, і якось... менше розуміння, чому я маю це робити, ось. Тому зараз для мене це складно, насправді. Коли я перша заговорю з кимось.

I: А чому? Немає бажання, чи потреби, може, якісь інші фактори?

P: Я більше стала просто якось боятися людей і пропало те розуміння, навіщо мені ті нові знайомства... Звичайно, потреба є, я віддаю собі у цьому якийсь звіт, але ну... якось просто стало складніше. Це мабуть більше на якомусь моєму психологічному рівні... складно це пояснити.

I: Добре. Якщо говорити там якісь впливи цієї музики і субкультури, це захоплення може якість можливості для Вас відкрило? В плані розвитку, інформації, емоцій і так далі?

P: В першу чергу, це звичайно емоції. Також це мабуть татуювання, тому що я вибрала для себе якийсь такий стиль, який не так ну часто зустрічається насправді... Ну, в наш час, на даний момент уже мабуть це можна зустріти частіше, ніж раніше, але коли я от почала цим займатися, тоді це був такий прям андеграунд-андеграунд якийсь прям. Тобто це для мене все ж таки якась творчість, ті ж татуювання плюс, ну емоції в першу чергу. І звичайно люди, яких мабуть не так багато залишилось в моєму житті, з ким мене саме музика звела. Але вони є. І це теж я вважаю дуже круто.

I: Окей. А можете пригадати якісь ситуації чи моменти, коли це захоплення якимось чином підштовхнуло чи вплинуло на якісь важливі рішення в Вашому житті?

P: М-м-м... Хм, хм, хм... Так, зараз спробую. Ну, чесно кажучи, прям такого чогось незвичайного мені дуже важко згадати, бо в принципі... У мене ніколи не було такого, щоб я там поїхала на якийсь музичний фестиваль за межами київської області наприклад, хоча мені завжди хотілося, і... просто не було тоді можливості на тей момент. Але якихось прям таких кардинальних рішень... Та мабуть ні.

I: Так, якщо не було – це ок, може бути, може не бути відповіді. Якщо повернутися трошки до субкультури, безпосередньо цієї спільноти,

металістської: можливо є якісь характеристики, асоціації, які вона у Вас викликає? Можливо якісь характерні риси цих людей?

Р: Загалом це... я просто сужу зараз по якомусь своєму досвіду,

І: Так, так, суб'єктивно.

Р: Схильні до... м-м-м, боже, зараз, забула слово українською...

І: Можете російською.

Р: К залежності.

І: Залежності.

Р: Залежності, так. Це люди, які люблять випивати, це ну дев'яносто відсотків людей, яких я знаю. З якими в мене були якість... е-е-е... Ну, ми спілкувалися певний час і я зробила для себе якісь виводи. Ось. І багато хто з цих людей насправді схильний до залежностей, це часто дуже імпульсивні люди, які не завжди розуміють, що вони роблять у своєму житті, е-е-е... Люди з якимись... ну, часом так і буває – психічними розладами. М-м-м... я не вважаю, що це погано, але так є. Ну, так склалося, що у моєму житті саме такі люди й з'являлися. Теж саме можу й про себе сказати насправді. Бо я також... не найздоровіша людина, яка може бути, і в мене є багато психологічних проблем. Е-е-е... і в принципі... Але, чомусь, саме такі люди мене дуже часто і цепляли. Тобто саме вони в мене викликали якусь цю цікавість і хотілося ближче з ними спілкуватися, познайомитися, там, чимось спільним займатися... Тобто загалом мене ці люди часто якимось надихали...

І: Угу. От саме з причин якоїсь такої неоднозначності чи може схожості на Вас?

Р: Схожості, так, і неоднозначності (сміх). Цьому є багато якихось своїх причин, які я просто зараз уже на психотерапії розбираю.

І: Ага, добре. Ви казали, що коли ви починали слухати метал, то це був такий прям андеграунд, а зараз... питання про те, що з Ваших спостережень взагалі змінилося в цій і музиці і в цій музичній спільноті, з того часу як ви познайомилися з нею і дотепер.

Р: Ну, скажем так, не можу сказати, що саме музика тоді була якимось андеграундом. Просто тоді у людей почав з'являтися Інтернет. Тобто він почав розповсюджуватися. Тобто Інтернет був майже у кожного. І ну просто тоді якось... хто що для себе відкривав в той час. І зараз просто, оскільки це доступно для кожного, м-м-м.. з'явилося також і у нас в Києві дуже багато якихось івентів, в Україні в принципі, люди якось почали в це все поглиблюватися і стало чимось... не чимось таким «замкнутим», я не знаю, тобто це не якась маленька субкультура, яка от для якоїсь маленької кількості людей, тепер це щось от таке, ну, до чого може долучитися кожен. Кожен може відкрити для себе щось таке, що йому потрібно. І це здається уже чимось не те щоби звичайним, але це вже й не здається чимось таким дивним. Тобто воно є, воно в принципі розповсюджено і усі мають можливості зайти в той же Інтернет, відкрити для себе якийсь абсолютно андеграундний блек-метал, який видаляють постійно там з Ютубу, з Бенд-кемпу і так далі. Тобто якщо раніше, щоб знайти якийсь реліз, який тобі справді дуже хочеться знайти, треба було дуже постаратися. Зараз просто це є майже усюди. це не є якоюсь проблемою. І для людей це стало чимось більш відкритим, тому мабуть і чимось більш звичайним, чи якось так.

І: Угу. І от Ви ще на самому початку згадували про те, що плануєте з другом створити свою групу. Хотіла детальніше розпитати про Ваше бажання зробити це захоплення чимось більшим.

Р: Е-е... Ми просто хочемо це зробити чисто для себе, і якихось друзів. Тому що є якісь моменти цієї творчої нереалізованості, я пробувала багато чого в плані творчості, якісь різні напрями, але розумію. що музика це все таки мабуть найбільше моє захоплення за все життя і в мене зараз з'явився наприклад синтезатор... Я пам'ятаю, я колись ходила в музичну школу, я грала на гітарі, але потім закинула це все діло... Але слух у мене є, тобто якимось розумінням якогось звучання в мене є, і зараз дуже багато експериментальної музики. Тобто зараз можна грати не чітко по якимось правилам, там і по нотах, а, ну, робити щось своє, щось. що тобі подобається.

Я просто інколи еру собі свій синтезатор, щось собі граю, розумію що блін, мені подобається, як це звучить, що це можна об'єднати з іншими інструментами, там, у друга мого наприклад є гітара, і ... драм-машина і я ще хочу купити бас-гітару і тоді щось експериментувати разом з ним. Тобто ідея така, що, ну, назва нашої групи... вона звучить е-е-е... доволі таки мило, я не знаю, якось «Няняня-кавай» (сміх), а по факту ми хочемо грати якийсь блек-метал, з шугейзом, щось таке. Я дуже ще хочу піти на екстремальний вокал. Да, і просто хочеться робити щось, не те щоб прям незвичайне, але те, от чого хоче душа. Також я маю якусь таку крейзі-ідею, я дуже хочу, коли все ж таки, діло дійде до якихось концертів, то це буде більше якийсь перформанс, тому що я хочу різати себе у процесі, щоб звучання було більш якимось ... Важким і агресивним. Ось. Така ідея є.

І: А взагалі популярні от саме перформанси, я так розумію, наприклад на блек-метал концертах?

Р: Ну, я не була, і насправді мало хто з блек-метал бендів дає якісь виступи, але звичайно, якісь перформанси вони є, бо музика сама по собі дуже специфічна, і щоб якось у режимі лайв відіграти це так, щоб це було ну прям дуже таким... незвичайним чимось, це треба ще подумати як це зробити (сміх). Але все ж таки більше якихось перформансів було у хардкор-панк сцені. Ось там люди більш собі давали волю... якимось дуже диким речам, наприклад, там, згадати того ж ДжиДже Еліна, він там любив, вибачте, насрати посеред сцени і просто демонстративно кидатися своїм лайном у людей. Це (сміх) небагато хто так робив. Блек-металісти, це мені здається все ж таки більше музика, яка ну в першу чергу, по історії, це була музика, яка була направлена проти християнства, і ідей християнства, але потім це все ж таки в біль якийсь переросло... Тому мені здається да, що це не якась там прям моя ідея – різати себе під час виступу, а... не я одна так мабуть хочу або хтось вже робив таке. Ну тобто мені здається, що щось подібне саме на таких виступах – це не є чимось дивним.

I: Окей. Да, я зрозуміла. Ну так в принципі по питаннях у мене все. Можливо, Ви хочете щось додати, або запитати?

P: А мені цікаво от чи буде взагалі ця тема, ось відкрита там на просторах Інтернету, чи це тільки от дипломна робота?

I: Якусь коротку цікаву статейку по своєму диплому, по його результатах я могла зробити, могла б вислати Вам, якщо Вам цікаво.

P: Було б дуже класно, було б цікаво почитати в принципі і дізнатися що взагалі думають інші люди, пов'язані з цією музикою, що вона для них означає і так далі.

I: Добре, рада чути, обов'язково візьму до уваги. Дуже дякую за Ваш приділений час! До побачення.

**Додаток Г. Гайд для проведення інтерв'ю з власником бізнесу
«Kava&Rock»**

Вступна частина

Доброго дня! Мене звати Софія.

Дякую Вам, що погодилися прийняти участь в інтерв'ю, яке я проводжу в рамках дослідження для курсової роботи зі спеціальності “Соціологія” у Києво-Могилянській академії.

Темою мого дослідження є музична субкультура, зокрема субкультура металістів. Інтерв'ю буде проходити у формі бесіди. Я буду вдячна за Ваші щирі та розлогі відповіді. Орієнтовний час нашого інтерв'ю 60-120 хвилин.

Скажіть, будь ласка, чи даєте Ви згоду на використання записуючого пристрою (диктофона)? Запис є необхідним для збереження Ваших автентичних відповідей, а інформація, яку Ви повідомите, буде використана тільки з метою аналізу в цьому дослідженні і не буде передана третім особам. Вам гарантується повна конфіденційність, а під час аналізу не буде згадуватися Ваше ПІБ, або будь-які інші дані без Вашої згоди.

Скажіть, будь ласка, як до Вас краще звертатися та якою мовою Вам зручніше спілкуватися?

(Подальші пояснення та запитання висловлювати зручною для респондента мовою).

Соціально-демографічний блок

Розкажіть, будь ласка, про себе:

1. Ваш вік.
2. Яку Ви маєте освіту?
3. Яку маєте основну зайнятість? Як щодо додаткових?
4. Чи маєте Ви родину?

Блок 1

1. Що для Вас загалом є музика? Яке місце вона займає зараз у Вашому житті?

2. Що саме слухаєте? (основний жанр, групи тощо)

Блок 2

1. Пригадайте, будь ласка, Ваш перший досвід знайомства з музикою в жанрі «рок, метал». В якому віці та за яких обставин це відбулося?
2. Що для вас було основним пріоритетом тоді *АБО* чи можна сказати, що ця культура стала для Вас одним із основних пріоритетів?
3. Що саме Вас привабило в цій музиці? Що було особливого?
4. Як Ви виражали свою прихильність до цього жанру в той час? (практики, одяг, спілкування тощо)
5. *(Якщо раніше не зачепили)* Чи була у вас компанія однодумців, людей (друзів), які розділяли захоплення? Розкажіть, будь ласка. Як комунікували, які події відвідували?
6. Як саме, на Вашу думку, це захоплення відобразилося на Вашому світогляді?
7. Що тоді про це говорило суспільство, як сприймало? А близькі, може, батьки?
8. З якими складнощами, пов'язаними з реакцією інших Ви стикалися (якщо стикалися)?
9. Якщо можете пригадати, було б чудово почути якісь цікаві ілюстративні історії, пов'язані з цією частиною вашого життя (з дитинства/юнацтва).

Блок 3

1. Що з Ваших спостережень зараз відбувається з цією музичною спільнотою? На якому етапі розвитку вона знаходиться? Які на ваш погляд є перспективи?
2. Як змінилося (якщо змінилося) Ваше ставлення/сприйняття субкультури металістів з настанням дорослого життя?
3. Які зміни в суспільстві ви можете спостерігати в аспекті ставлення до субкультурних утворень, зокрема до металістів?

Блок 4

1. Розкажіть, будь ласка, як саме та коли з'явилася ідея для бізнесу?
2. Якою була мета створення такого тематичного закладу, окрім доходу/економічної складової?
3. Що надихнуло, стало поштовхом? Якою була основна зайнятість до створення кафе?
4. Розкажіть будь ласка, як пережили карантин. З якими складнощами стикнулися?
5. Як загалом йдуть справи? Чи є постійні клієнти, що приходять саме завдяки темі та антуражу? (зокрема для пошуку респондентів)

Завершення

Можливо Ви б хотіли щось додати до нашої розмови?

Які у вас загальні враження від інтерв'ю? Скільки, на Вашу думку, пройшло часу?

Наразі диктофон вже вимкнений, я надзвичайно вдячна Вам за те, що погодилися на інтерв'ю та за приділений час. Якщо Ви бажаєте прослухати наше інтерв'ю або ознайомитися з результатами його аналізу, залиште мені, будь ласка Ваші контакти, куди я зможу надіслати матеріали. Ще раз дякую! До побачення.